

อำนาจและบทบาทของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ ในคดีวิสามัญฆาตกรรมในต่างประเทศ

ในบทนี้จะได้ศึกษาถึงอำนาจและบทบาทของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในคดีวิสามัญฆาตกรรมในต่างประเทศ โดยจะวิเคราะห์เปรียบเทียบอำนาจและบทบาทของพนักงานอัยการในคดีวิสามัญฆาตกรรมแต่ละระบบกฎหมายเพื่อเป็นแนวทางในการนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับประเทศไทย โดยจะขอล่าวถึงหลักการดำเนินคดีวิสามัญฆาตกรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ ก่อนเป็นอันดับแรก

4.1 หลักการในการสอบสวนคดีวิสามัญฆาตกรรมและบทบาทพนักงานอัยการในการดำเนินคดี

การสอบสวนคดีวิสามัญฆาตกรรมตลอดจนบทบาทของพนักงานอัยการมีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมไม่เฉพาะกับประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น แต่ได้รับความสนใจจากองค์การสหประชาชาติด้วย เห็นได้จากองค์การสหประชาชาติได้วางแนวทางเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้เพื่อมิให้เกิดการประหารชีวิตบุคคลโดยการใช้ดุลพินิจอย่างไร้ขอบเขตหรือการกำหนดบทบาทของพนักงานอัยการซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่มีความเป็นกลางให้เข้ามาร่วมตรวจสอบการดำเนินคดีด้วย ดังต่อไปนี้

4.1.1 หลักการว่าด้วยการป้องกันและการสอบสวนอย่างมีประสิทธิภาพ เกี่ยวกับการวิสามัญฆาตกรรมขององค์การสหประชาชาติ

หลักการฉบับนี้แนะนำโดยสภาเศรษฐกิจและสังคมขององค์การสหประชาชาติ โดยมติที่ 1989/65 เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ.1989¹ ซึ่งมีหลักการเกี่ยวกับการสอบสวน ดังนี้²

(1) จะต้องมีการสอบสวนที่มีความพร้อม ครบถ้วน และเป็นธรรม กรณีที่เกิดการวิสามัญฆาตกรรมหรือการประหารชีวิตบุคคลอื่นโดยไร้เหตุผลและรวบรัดดังกล่าว รวมถึงคดีที่มีผู้ร้องทุกข์ว่าญาติของตนหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องถึงแก่ความตายโดยผิดธรรมชาติในระหว่างเวลาที่เกิดเหตุการณ์ดังกล่าว รัฐบาลจะต้องจัดให้มีเจ้าหน้าที่และวิธีพิจารณาโดยเฉพาะสำหรับการสอบสวนหาความจริงนั้น การสอบสวนมีความมุ่งหมายที่จะค้นหาสาเหตุ พฤติการณ์ และเวลาที่ตาย บุคคลที่จะต้องรับผิดชอบ ตลอดจนรูปแบบหรือการปฏิบัติที่นำไปสู่ความตายดังกล่าว นอกจากนี้การสอบสวนนั้นยังต้องรวมถึงการชันสูตรพลิกศพด้วยวิธีที่เหมาะสม ตลอดจนการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์พยานหลักฐานทั้งที่เป็นวัตถุและเอกสารและคำให้การของพยานต่างๆ การสอบสวนยังต้องจำแนกให้เห็นชัดเจนว่าการตายที่เกิดขึ้นเป็นการตายโดยธรรมชาติ อุบัติเหตุ ฆ่าตัวตาย หรือการฆาตกรรม

(2) องค์กรที่มีอำนาจสอบสวนในกรณีนี้มีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลที่เป็นต่อการค้นหาความจริงทั้งหมด เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติการสอบสวนนั้นพึงได้รับการสนับสนุนทั้งในด้านงบประมาณและอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการทำให้การสอบสวนมีประสิทธิภาพ เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติการสอบสวนมีอำนาจหน้าที่ที่จะเรียกให้บรรดาเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิสามัญฆาตกรรม หรือการประหารชีวิตบุคคลอื่นโดยไร้เหตุผลและรวบรัดดังกล่าวรวมทั้ง

¹ โดยมติที่ 1989/65 ในย่อหน้าที่ 1 สภาเศรษฐกิจและสังคมขององค์การสหประชาชาติแนะนำว่า หลักการว่าด้วยการป้องกันและการสอบสวนอย่างมีประสิทธิภาพเกี่ยวกับการวิสามัญฆาตกรรม และการลงโทษประหารชีวิตที่ไร้เหตุผล และรวบรัดฉบับนี้ พึงได้รับการพิจารณาและเคารพโดยรัฐบาล ภายในกรอบของกฎหมายและแนวทางปฏิบัติของประเทศ

² มาตรฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (United Nations Standards on Criminal Justice) แปลโดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์และคณะ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2548), หน้า 136-138.

พยานบุคคลอื่นๆ ให้ไปพบและให้ถ้อยคำ กับมีอำนาจหน้าที่ออกหมายเรียกพยานและเรียกให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลอื่นจัดส่งพยานหลักฐานไปให้เพื่อประกอบการพิจารณาได้ด้วย

(3) ในกรณีที่ปรากฏว่าการดำเนินการสอบสวนมีความไม่เหมาะสมเพราะเหตุที่ขาดผู้เชี่ยวชาญหรือมีความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น หรือเป็นกรณีที่เป็นคดีสำคัญ หรือเกิดการปฏิบัติที่มีชอบ หรือมีการร้องเรียนจากครอบครัวของผู้ตายนั้นว่ามีการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องเกิดขึ้นในการสอบสวน หรือมีเหตุจำเป็นอื่นๆ รัฐบาลพึงจัดให้มีคณะทำงานที่เป็นอิสระเพื่อทำการสอบสวนคดีนั้นโดยเฉพาะภายใต้วิธีพิจารณาอย่างเดียวกัน คณะทำงานดังกล่าวคัดเลือกจากผู้ที่ เป็นกลาง มีความสามารถและเป็นที่ยอมรับในด้านความยุติธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นบุคคลที่เป็นอิสระจากหน่วยงาน องค์กร หรือบุคคลใดๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเกิดเหตุคดีนั้น คณะทำงานดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่จำเป็นต่อการค้นหาความจริงและปฏิบัติการสอบสวนตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น

(4) ศพของผู้ตายในกรณีดังกล่าวจะต้องไม่มีการเผาหรือฝังจนกว่าจะมีการชันสูตรพลิกศพโดยแพทย์เรียบร้อยแล้วเท่านั้น หากเป็นไปได้ควรเป็นแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านนิติเวช แพทย์ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพนั้นมีสิทธิตรวจดูข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสอบสวน กับมีสิทธิเข้าไปในสถานที่ที่พบศพหรือเกิดเหตุการณ์ตายนั้น ในกรณีที่ศพนั้นถูกฝังไปแล้วและปรากฏต่อมาภายหลังว่าจำเป็นต้องตรวจสภาพศพอีกครั้งก็ให้ขุดศพนั้นมาทำการชันสูตรได้ ถ้าโครงการดูยังคงมีอยู่จะต้องใช้ความระมัดระวังอย่างยิ่งในการขุดและตรวจสอบโดยให้เป็นไปตามกรรมวิธีที่ถูกต้องสำหรับการดังกล่าว

(5) ศพนั้นจะต้องถูกจัดเตรียมพร้อมให้แพทย์ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพสามารถดำเนินการชันสูตรพลิกศพได้อย่างรวดเร็ว ในการที่แพทย์ทำการชันสูตรพลิกศพนั้นอย่างน้อยต้องพยายามบ่งชี้ให้ได้ถึงสาเหตุและลักษณะการตาย กับจะต้องตรวจสอบให้ทราบถึงเวลาและสถานที่ที่ตายเท่าที่จะกระทำได้ บันทึกภาพสีและสภาพศพเพื่อรวบรวมไว้ในรายงานชันสูตรพลิกศพเพื่อเป็นพยานหลักฐานในการสอบสวนนั้นด้วย นอกจากนี้รายงานชันสูตรพลิกศพจะต้องมีการบรรยายถึงสภาพบาดแผลของผู้ตายรวมถึงพยานหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการถูกทำร้าย

(6) ผู้ที่ทำหน้าที่ชันสูตรพลิกศพนั้นจะต้องสามารถทำหน้าที่ได้อย่างเป็นธรรมและเป็นอิสระจากบุคคลหรือหน่วยงานหรือองค์กรใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตายนั้น ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่าการชันสูตรพลิกศพจะทำให้ได้ข้อมูลตรงกับความเป็นจริง

(7) ผู้ร้องเรียน พยานบุคคล เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติการสอบสวนและครอบครัวของบุคคลดังกล่าวพึงได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัยจากการปองร้าย การคุกคาม หรือการข่มขู่ไม่ว่าในรูปแบบใดๆ เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิสามัญฆาตกรรมหรือการประหารชีวิต

ที่ไร้เหตุผลและรวบรัดดังกล่าวนั้นจะต้องถูกย้ายออกไปจากตำแหน่งหน้าที่ที่มีอำนาจในทางควบคุมการปฏิบัติใดๆ ที่อาจมีผลกระทบไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมต่อบรรดาผู้ที่ร้องเรียน พยานบุคคล และครอบครัวของบุคคลเหล่านั้น ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติการสอบสวน

(8) ครอบครัวของผู้ตายและผู้แทนโดยชอบของบุคคลเหล่านั้นมีสิทธิได้รับการแจ้งรวมทั้งมีสิทธิเข้าไปฟังหรือตรวจดูข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน กับมีสิทธิแสดงพยานหลักฐานอื่นเพื่อประโยชน์ต่อการสอบสวนนั้น ครอบครัวของผู้ตายมีสิทธิที่จะขอให้บุคคลที่มีความรู้ด้านการแพทย์หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องเข้าไปสังเกตการณ์ในการชันสูตรพลิกศพนั้นได้ด้วย ซึ่งจะต้องมีการแจ้งให้ครอบครัวหรือญาติของผู้ตายดังกล่าวทราบภายหลังการสอบสวนเสร็จสิ้น

(9) ต้องมีการจัดทำรายงานการสอบสวนเป็นลายลักษณ์อักษรภายในเวลาอันควรตามระดับความยากง่ายของการสอบสวนคดีนั้น รายงานดังกล่าวจะมีการเปิดเผยในทันทีโดยจะต้องแสดงถึงขอบเขตของการค้นหาความจริง หลักเกณฑ์และวิธีที่ใช้ในการตรวจสอบพยานหลักฐาน ตลอดจนการสรุปและความเห็นทั้งต่อข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ในรายงานนั้นจะต้องบรรยายถึงรายละเอียดของพฤติการณ์พิเศษที่เกิดขึ้นและพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการนั้น กับต้องมีบัญชีรายชื่อของพยานบุคคลที่ให้ปากคำ เว้นแต่รายที่มีความจำเป็นต้องปกปิดเพื่อคุ้มครองความปลอดภัย รัฐบาลจะต้องให้คำตอบต่อรายงานการสอบสวนดังกล่าวหรือแจ้งว่าจะมีการดำเนินการอย่างไรในขั้นตอนต่อไปนั้นภายในเวลาอันควร

4.1.2 บทบาทของอัยการเกี่ยวกับอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้องตามแนวทางขององค์การสหประชาชาติ

แนวทางว่าด้วยบทบาทของอัยการที่รับรองโดยที่ประชุมขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 8 ณ กรุงฮาวานา ประเทศคิวบา เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม ถึงวันที่ 7 กันยายน ค.ศ.1990³ เกี่ยวกับบทบาทในการดำเนินคดีอาญา มีดังต่อไปนี้

- (1) หน่วยงานของอัยการจะต้องแยกขาดจากองค์กรศาลโดยเด็ดขาด
- (2) อัยการพึงดำเนินบทบาทเชิงรุกในการดำเนินคดีอาญาและการดำเนินงานอื่นๆ ในสถาบันอัยการตลอดจนในกรณีที่กฎหมายหรือทางปฏิบัติกำหนดให้อัยการมีบทบาทหรือ

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 142.

ควบคุมในการสอบสวนคดีอาญา การควบคุมการบังคับคดีตามคำพิพากษาลงโทษของศาล ตลอดจนการดำเนินบทบาทหน้าที่ในฐานะผู้แทนเกี่ยวกับการรักษาผลประโยชน์ของสาธารณชน

(3) อัยการพึงปฏิบัติหน้าที่อย่างเที่ยงธรรม ต่อเนื่องและประหยัดตลอดจนเคารพ และคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้โดยเป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งในการนี้อัยการจะต้องส่งเสริมมาตรการที่จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในหลักนิติธรรมและประสิทธิภาพของระบบในกระบวนการยุติธรรม

(4) ในการดำเนินบทบาทหน้าที่ อัยการจะต้องถือปฏิบัติดังนี้

ก. ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรมและหลีกเลี่ยงการเลือกปฏิบัติทุกกรณีไม่ว่าจะเป็นการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุผลทางการเมือง สังคม ศาสนา เชื้อชาติ วัฒนธรรม เพศ หรือเหตุใดๆ

ข. คุ้มครองผลประโยชน์ของสาธารณชน ดำรงในความยุติธรรมโดยปราศจากอคติ ปฏิบัติอย่างเหมาะสมทั้งต่อผู้ถูกกล่าวหาและผู้เสียหาย ให้ความใส่ใจอย่างละเอียดรอบคอบต่อพหุติการณ์ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในคดี โดยไม่คำนึงถึงว่าตนจะได้รับผลกระทบในทางที่เป็นคุณหรือโทษจากผู้ต้องสงสัยหรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด

ค. เก็บรักษาความลับที่ได้รับรู้มาจากการทำหน้าที่ในวิชาชีพ เว้นแต่กรณีที่ต้องเปิดเผยตามหน้าที่ หรือโดยความจำเป็นในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมกำหนดให้ต้องเปิดเผยข้อมูลนั้น

ง. คำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดและฐานะของผู้เสียหายซึ่งถูกกระทบหรือได้รับความเสียหายโดยเฉพาะนั้น และต้องจัดวางมาตรการให้ผู้เสียหายได้ทราบถึงสิทธิที่พึงได้รับตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง

นอกจากนี้องค์การสหประชาชาติยังได้รับรองบทบาทของอัยการเกี่ยวกับอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง ดังนี้

(1) อัยการจะต้องไม่สั่งฟ้องหรือดำเนินการฟ้องร้องในกรณีที่จากการสอบสวนโดยชอบพบว่าข้อกล่าวหาเหล่านั้นยังไม่มีมูลเพียงพอ หากแต่อัยการจะต้องใช้ความพยายามให้มีการค้นหาความจริงหรือสอบสวนเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ความแน่ชัด

(2) อัยการพึงให้ความใส่ใจในการดำเนินคดีกับอาชญากรรมที่กระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการ การใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรงและอาชญากรรมอื่นๆที่เป็นความผิดตาม

กฎหมายระหว่างประเทศที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ที่จะดำเนินการตามกฎหมายและแนวทางปฏิบัติ ตลอดจนให้ความใส่ใจกับการสอบสวนในคดีดังกล่าว

(3) ในกรณีที่อัยการได้รับพยานหลักฐานที่ใช้ในการดำเนินคดีกับผู้ต้องสงสัยหรือผู้ถูกกล่าวหาและอัยการได้รู้หรือมีเหตุผลอันควรเชื่อได้ว่าพยานหลักฐานดังกล่าวมีการได้มาโดยวิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือมีการใช้วิธีที่ล่วงละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องสงสัย หรือผู้ถูกกล่าวหาในอย่างร้ายแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่มีการกระทำความผิด หรือการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือการล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบอื่นๆ อัยการนั้นจะต้องปฏิเสธไม่ใช้พยานหลักฐานเช่นนั้น ในการดำเนินคดีกับบุคคลใดๆ นอกเหนือจากจะใช้สำหรับดำเนินคดีกับผู้กระทำการล่วงละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนดังกล่าวนี้ หรือแจ้งเหตุดังกล่าวให้ศาลได้ทราบกับจะต้องดำเนินการทุกอย่างที่จำเป็นเพื่อให้มีการดำเนินคดีกับบุคคลที่กระทำล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชนดังกล่าวนี้ตามกระบวนการยุติธรรม

4.2 ระบบการชันสูตรพลิกศพตามหลักการทางกฎหมายของต่างประเทศ

การชันสูตรพลิกศพตามหลักการทางกฎหมายของต่างประเทศมีหลายรูปแบบ แต่อาจจัดแบ่งออกได้เป็น 3 ระบบใหญ่ๆ ได้แก่ ระบบตำรวจ ระบบศาล และระบบแพทย์⁴

4.2.1 ระบบตำรวจ ระบบนี้ตำรวจมีอำนาจและบทบาทมากในการดำเนินการเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ แพทย์อยู่ในฐานะผู้สนับสนุนงานด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อการพิสูจน์ทราบถึงเหตุการณ์ตาย

4.2.2 ระบบศาล ระบบนี้ศาลหรือผู้ที่ได้รับอำนาจจากศาลมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ พนักงานสอบสวนหรือตำรวจอาจมีส่วนเกี่ยวข้องบ้าง แต่อยู่ภายใต้อำนาจศาลหรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากศาล โดยผู้ที่ทำการในนามศาลเรียกว่า Coroner ซึ่งเป็นนักกฎหมาย แพทย์จะเข้ามาช่วยเหลือในกรณีที่จะต้องทำการผ่าศพเท่านั้น

4.4.3 ระบบแพทย์ ระบบนี้แพทย์มีอำนาจเต็มในการชันสูตรพลิกศพ โดยมีอำนาจตั้งแต่การตรวจศพ ณ สถานที่เกิดเหตุ การรวบรวมพยานหลักฐานจากศพ การผ่าศพเพื่อค้นหาเหตุและพฤติการณ์การตาย แพทย์ที่ทำหน้าที่ในระบบนี้เรียกว่า Medical Examiner

⁴ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, แนวทางการพัฒนางานนิติเวชในกระบวนการยุติธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2543), หน้า 93.

4.3 อำนาจและบทบาทของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในคดีวิสามัญฆาตกรรมในระบบซีวิลลอว์

การศึกษากระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ โดยเฉพาะประเทศเยอรมันและประเทศฝรั่งเศส ซึ่งมีอิทธิพลในทางความคิดของระบบกฎหมายนี้ ไม่พบว่ามีข้อกำหนดกระบวนการดำเนินคดีฆาตกรรมที่ผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ฆ่าตายขึ้นเป็นพิเศษให้แตกต่างไปจากกระบวนการดำเนินคดีอาญาทั่วไปแต่อย่างใด โดยเมื่อเกิดกรณีดังกล่าวขึ้นไม่ว่าผู้กระทำจะเป็นประชาชนธรรมดาหรือเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ ก็ย่อมเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีแบบเดียวกัน ดังนั้น ในหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึงอำนาจและบทบาทของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมันและประเทศฝรั่งเศส ทั้งในส่วนของ การชันสูตรพลิกศพและการสอบสวนคดีว่ามีอยู่อย่างไรและมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจหน้าที่กันอย่างไร

4.3.1 ประเทศเยอรมัน

ประเทศเยอรมันเป็นประเทศในระบบกฎหมายซีวิลลอว์เช่นเดียวกับประเทศไทย การศึกษาถึงกระบวนการดำเนินคดีอาญาจึงน่าจะมีประโยชน์ต่อการนำแนวคิดไปปรับใช้กับการดำเนินคดีวิสามัญฆาตกรรมของประเทศไทย ต่อไปจะขอกล่าวถึงอำนาจและบทบาทของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการชันสูตรพลิกศพและอำนาจในการสอบสวนคดีตามลำดับ

4.3.1.1 อำนาจและบทบาทในการชันสูตรพลิกศพ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีการชันสูตรพลิกศพไว้ในมาตรา 87 ถึงมาตรา 90 ซึ่งกำหนดไว้เป็นการทั่วไปในกรณีที่มีการตายโดยผิดธรรมชาติเกิดขึ้น โดยมีได้กำหนดหลักเกณฑ์การชันสูตรพลิกศพกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ดังเช่นมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย

มาตรา 87 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน กำหนดไว้ว่า

(1) การตรวจชันสูตรศพให้กระทำโดยอัยการ และด้วยคำร้องขอของอัยการให้ผู้พิพากษาร่วมชันสูตรพลิกศพด้วย ในกรณีให้มีแพทย์คนหนึ่งร่วมตรวจชันสูตรด้วย การตรวจ

ชั้นสูตรศพอาจกระทำโดยไม่มีแพทย์ก็ได้เมื่อการตรวจชั้นสูตรศพเพื่อทราบข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องนั้นเห็นได้ชัดว่าไม่จำเป็น

(2) การผ่าศพต้องกระทำโดยแพทย์สองคน โดยคนหนึ่งต้องเป็นแพทย์ของศาลหรือหัวหน้าสถาบันนิติเวชวิทยาหรือทางพยาธิวิทยา หรือแพทย์ที่ได้รับมอบหมายจากสถาบันดังกล่าว แต่ต้องเป็นแพทย์ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางนิติเวชศาสตร์ แพทย์ที่รักษาผู้ตายเกี่ยวกับความเจ็บป่วยก่อนตายไม่อาจดำเนินการผ่าศพของผู้ตายได้ อย่างไรก็ตาม แพทย์ดังกล่าวอาจได้รับการร้องขอให้อยู่ร่วมในการผ่าศพนั้นเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการเจ็บป่วย อัยการอาจอยู่ในการผ่าศพด้วย และการผ่าศพอาจกระทำโดยมีผู้พิพากษาอยู่ร่วมด้วยเมื่อมีคำร้องขอของอัยการ

(3) เพื่อวัตถุประสงค์ในการตรวจชั้นสูตรศพหรือผ่าศพ อาจทำการขุดศพขึ้นมาดำเนินการดังกล่าวได้

(4) การผ่าศพหรือการขุดศพที่ได้ฝังแล้วจะกระทำได้ก็แต่โดยคำสั่งของศาล อัยการมีอำนาจที่จะสั่งการดังกล่าวได้หากความล่าช้าจะส่งผลเสียหายต่อความสำเร็จของการสอบสวน ในกรณีที่มีคำสั่งให้ขุดศพจะต้องมีคำสั่งให้มีการแจ้งให้ญาติคนหนึ่งของผู้ตายทราบด้วยถ้าการติดต่อกับญาติดังกล่าวสามารถกระทำได้โดยไม่ยุ่งยากและการแจ้งเช่นนั้นมิได้ส่งผลเสียหายต่อวัตถุประสงค์ของการสอบสวน

ต่อมาในมาตรา 88 กำหนดว่า หากไม่มีอุปสรรคเป็นพิเศษ การระบุตัวผู้ตายจะกระทำก่อนการผ่าศพโดยการสอบปากคำบุคคลที่รู้จักกับผู้ตาย หากมีผู้ถูกกล่าวหาต้องแสดงศพต่อบุคคลดังกล่าวเพื่อวัตถุประสงค์ในการระบุตัวผู้ตาย มาตรา 89 กำหนดเรื่องวิธีการผ่าศพว่าต้องกระทำอย่างไร ส่วนมาตรา 90 กำหนดเกี่ยวกับการผ่าศพเด็กว่าต้องตรวจดูประการใดบ้าง

จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า อัยการจะเป็นเจ้าพนักงานหลักที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการชันสูตรพลิกศพ โดยมีผู้พิพากษาและแพทย์เข้าร่วมในการชันสูตรพลิกศพด้วย โดยไม่มีตำรวจเข้ามาทำหน้าที่รับผิดชอบในกระบวนการดังกล่าวเลย เว้นแต่จะได้รับมอบหมายจากอัยการ แต่มีข้อสังเกตว่าการผ่าศพจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับคำสั่งของศาลโดยอัยการซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องจะเป็นผู้พิจารณาว่ามีความจำเป็นที่จะต้องมีการผ่าศพหรือไม่ เมื่อศาลมีคำสั่งให้มีการผ่าศพแล้ว อัยการก็มีอำนาจที่จะอยู่ร่วมในการผ่าศพด้วย ทั้งยังมีอำนาจร้องขอให้ผู้พิพากษาอยู่ร่วมในการผ่าศพด้วยเพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงต่างๆ ตั้งแต่ต้น

4.3.1.2 อำนาจและบทบาทในการสอบสวนคดี

ในประเทศเยอรมัน อัยการเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวน ฟ้องร้องกล่าวคือในเยอรมันถือว่าการดำเนินคดีอาญาชั้นนี้เริ่มตั้งแต่ทราบว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจนถึงการฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหา นั้น เป็นกระบวนการเดียวที่แบ่งแยกไม่ได้ แม้ตำรวจจะมีอำนาจหน้าที่สอบสวนคดีได้แต่อำนาจหน้าที่ดังกล่าวมิใช่เป็นอำนาจหน้าที่ของตนเองหรืออำนาจหน้าที่ฟ้องกัน (konkurierend) กับอำนาจหน้าที่ของอัยการ ฐานะของตำรวจในทางคดีเป็นเพียง “องค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนของอัยการ” (Ermittlungsorgan der Staatsanwaltschaft) เท่านั้น ในกรณีที่ตำรวจเริ่มดำเนินการสอบสวนคดีใดขึ้นเองก่อน ตำรวจต้องรายงานสิ่งที่ได้ทำไปให้อัยการทราบในโอกาสแรกที่จะกระทำได้ ตำรวจไม่มีอำนาจหน้าที่ที่จะดำเนินการได้เองโดยลำพังจนเสร็จสิ้นการสอบสวน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติบ่อยครั้งที่ตำรวจดำเนินการสอบสวนคดีโดยฝ่าฝืนความมุ่งหมายของกฎหมายไปเองโดยลำพัง มิได้ติดต่อกับอัยการเลยและจะส่งผลการสอบสวนมาให้อัยการเมื่อเสร็จสิ้นการสอบสวนแล้ว ต่อมาในปี ค.ศ. 1973 รัฐมนตรียุติธรรมและรัฐมนตรีมหาดไทยทั้งของสหพันธรัฐและมลรัฐได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างฝ่ายบริหารงานยุติธรรม (Justizverwaltung) กับฝ่ายบริหารงานมหาดไทย (Innenverwaltung) เพื่อพิจารณาจัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการปฏิบัติงาน (Leitsätze) ระหว่างอัยการกับตำรวจ ซึ่งต่อมาที่ประชุมรัฐมนตรียุติธรรม (Justizministerkonferenz) และที่ประชุมรัฐมนตรีมหาดไทยของมลรัฐ (Konferenz der Innenminister der Länder) ต่างก็ได้มีมติเห็นชอบข้อเสนอแนะที่คณะกรรมการร่วมดังกล่าวจัดทำขึ้น โดยมีรายละเอียดดังนี้⁵

(1) อัยการและตำรวจในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจอิสระที่มีการจัดองค์การเพื่อประโยชน์แห่งการต่อสู้อาชญากรรมอย่างมีประสิทธิภาพร่วมมือกันทำงานกันอย่างใกล้ชิดและเชื่อถือไว้วางใจกันอย่างเต็มที่ ในการนี้ให้มีการบอกกล่าวแต่ละฝ่ายให้ทราบด้วยการบอกกล่าวให้ทราบย่อมได้รับการประกันโดยการมีส่วนร่วมในระบบข่าวสารและคมนาคมของตำรวจและของฝ่ายยุติธรรม

(2) อัยการรับผิดชอบในการดำเนินคดีชั้นสอบสวนฟ้องร้องทั้งหมด ทั้งนี้ โดยไม่บอกตัดความรับผิดชอบของตำรวจ ในกรณีที่ตำรวจมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการได้โดยลำพังตนเอง

⁵ คณิต ณ นคร, "ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจในเยอรมัน," วารสารอัยการ 3 (ธันวาคม 2523): 49.

(3) ตำรวจมีหน้าที่และสิทธิตามกฎหมายที่บัญญัติไว้ที่จะต้องคลี่คลายเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีอาญาโดยลำพังตนเองตามหลักเกณฑ์ของแนวทางในการปฏิบัติงานนี้ หน้าที่และสิทธิดังกล่าวนี้ไม่จำกัดอยู่เฉพาะที่เกี่ยวกับมาตรการที่ต้องกระทำโดยเร่งด่วน ตำรวจเป็นผู้กำหนดวิธีการและขอบเขตของการดำเนินการของตนทราบเท่าที่และในกรณีที่อัยการมิได้ออกคำสั่งใดๆ เกี่ยวกับเรื่องนั้นไว้

(4) ตำรวจต้องบอกกล่าวให้อัยการทราบโดยเร็วเกี่ยวกับการกระทำผิดอาญาที่ตนได้ทราบและเกี่ยวกับมาตรการที่ตนได้ตัดสินใจดำเนินการไปแล้ว

(ก) ในคดีที่ข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงเป็นปัญหายุ่งยากหรือในคดีที่สำคัญอื่นๆ

(ข) เมื่ออัยการขอให้บอกกล่าวให้ทราบเฉพาะคดีใดคดีหนึ่ง หรือเมื่ออัยการขอให้กล่าวให้ทราบเนื่องจากเหตุผลที่เกี่ยวกับวิधिพิจารณาหรือเกี่ยวกับนโยบายทางอาญาในคดีความผิดประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ

(5) ให้อัยการแจ้งให้ตำรวจทราบถึงการเริ่มดำเนินคดีใดคดีหนึ่งที่ตำรวจไม่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการสอบสวนคดีนั้น

(6) หลังจากเสร็จสิ้นการสอบสวนให้ตำรวจจัดส่งสิ่งที่ได้จากการสอบสวนไปยังอัยการโดยพลัน ความดังกล่าวนี้ให้ใช้บังคับด้วยเมื่อตำรวจเนื่องจากเหตุผลทางข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงเห็นว่าตนไม่อยู่ในฐานะที่จะดำเนินการให้รวดเร็วต่อไปได้อีก

(7) ก่อนเสร็จสิ้นการสอบสวนให้ตำรวจจัดส่งสิ่งที่ได้จากการสอบสวนไปยังอัยการเมื่อ

(ก) อัยการขอให้จัดส่ง

(ข) การดำเนินการสอบสวนโดยศาลหรือโดยอัยการจำเป็นต้องกระทำเว้นแต่อัยการได้สละในคดีใดคดีหนึ่งโดยเฉพาะซึ่งการขอให้จัดส่งสิ่งที่ได้จากการสอบสวน

(ค) การสอบสวนเรื่องที่กล่าวหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื่องจากจำนวนฐานความผิดหรือจำนวนผู้ต้องสงสัยมีขอบข่ายกว้างขวางเป็นพิเศษ หรือมีข้อกฎหมายยุ่งยากเว้นแต่อัยการได้สละในคดีใดคดีหนึ่งโดยเฉพาะซึ่งการขอให้จัดส่งสิ่งที่ได้จากการสอบสวน

(ง) นับแต่เวลาที่ได้มีการร้องทุกข์ต่อตำรวจหรือเวลาที่ตำรวจทราบโดยมีเหตุอันควรว่าได้มีการทำความผิดอาญาเกิดขึ้น เวลาได้ล่วงเลยไปแล้วสิบห้าวัน โดยไม่มีการเสนอสิ่งที่ได้จากการสอบสวนให้อัยการทราบ สำหรับความผิดประเภทใดประเภทหนึ่ง โดยเฉพาะอัยการอาจกำหนดเวลาสำหรับการส่งสิ่งที่ได้จากการสอบสวนให้นานกว่านั้นก็ได้

(8) อัยการอาจดำเนินการสอบสวนคดีใดทั้งหมดหรือบางส่วนเองเมื่อใดก็ได้ ทุกขณะ หรืออาจกำหนดโดยคำสั่งเป็นการทั่วไปหรือเป็นการเจาะจงว่าวิธีการและขอบเขตของการสอบสวนใดให้ตำรวจเป็นผู้ดำเนินการ อัยการอาจออกคำสั่งเฉพาะกรณีเกี่ยวกับชนิดและวิธีการของการดำเนินการสอบสวนอย่างใด ๆ ได้ ในการออกคำสั่งดังกล่าวให้อัยการคำนึงถึงความรู้ความสามารถในทางวิทยาการของตำรวจด้วย ตำรวจมีหน้าที่ต้องดำเนินการตามคำสั่งของอัยการ

(9) อัยการเป็นผู้วินิจฉัยเกี่ยวกับการอนุญาตให้ตรวจดูสิ่งที่ได้จากการสอบสวน ตรวจจับที่ตำรวจยังมีได้ส่งสิ่งที่ได้จากการสอบสวนให้อัยการ โดยปกติตำรวจอาจให้ข่าวที่เป็นข้อเท็จจริงแก่ผู้ที่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาแก่บริษัทประกันภัย ตลอดจนแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นยกเว้นข่าวของผู้ต้องหา (ทนาย) กรณีอื่นนอกจากที่กล่าวมาแล้วอัยการเป็นผู้วินิจฉัยเกี่ยวกับการให้ข่าว ความข้อนี้ไม่กระทบกระเทือนหลักเกณฑ์เกี่ยวกับข่าวแก่สำนักพิมพ์และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับหน้าที่ในการรายงานคดี

(10) โดยปกติให้อัยการแจ้งคำสั่งของตนในรูปแบบของคำขอ (มาตรา 161 ประโยคที่สอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีอำนาจเสนอแนะว่าควรมอบหมายให้เจ้าพนักงานคนใดโดยเฉพาะดำเนินการ เนื่องจากกรณีจะเป็นประโยชน์มากเป็นพิเศษนั้นควรได้รับการปฏิบัติสมควร

อัยการอาจสั่งการโดยตรงไปยังเจ้าพนักงานผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีอำนาจให้ดำเนินคดีใดคดีหนึ่งโดยเฉพาะได้

ในกรณีเร่งด่วน คำสั่งของอัยการอาจกระทำในรูปแบบหนังสือมอบหมายให้ดำเนินการไปยังเจ้าพนักงานตำรวจผู้ใดผู้หนึ่งที่สังกัดพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจแห่งท้องที่นั้น

(11) คำขอของอัยการให้กระทำต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีอำนาจแห่งท้องที่นั้น โดยกฎหมายของมลรัฐ เงื่อนไขต่างๆ เพื่อการนี้อาจถูกกำหนดลงไว้ได้ว่าเนื่องจากเหตุผลที่มีน้ำหนักเป็นพิเศษ พนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีอำนาจอื่นที่มีไซ้เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีอำนาจแห่งท้องที่อาจถูกขอให้ดำเนินการสอบสวนคดีได้

(12) ตำรวจในความหมายอย่างแคบไม่รวมถึงสถาบันของเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการ

อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ที่ว่า ในกรณีฉุกเฉินให้เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจที่มีฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการนั้น ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจตามกฎหมายผู้มีคุณสมบัติขั้นต่ำครบถ้วนตามที่กำหนดไว้

(13) เกี่ยวกับคำร้องเรียนที่เป็นปฏิปักษ์ต่อเจ้าพนักงานตำรวจโดยปกติตำรวจเป็นผู้วินิจฉัย

ในกรณีนี้ในคำร้องเรียนมีการกล่าวหาว่า บุคคลใดได้รับความเสียหายเกี่ยวกับสิทธิของเขาโดยมาตรการในวิธีพิจารณาความอาญาหรือโดยการปฏิเสธหรือละเว้นสิทธิของเขาให้อัยการเป็นผู้วินิจฉัย

สิทธิของตำรวจที่จะขจัดปิดเป่าข้อร้องเรียนเสียนั้นย่อมไม่ถูกกระทบกระเทือน

ในกรณีที่เป็นกรรณการร้องเรียนเกี่ยวกับมาตรการที่เกี่ยวข้องกับคำสั่งของอัยการให้อัยการเป็นผู้วินิจฉัย

(14) การให้ความเห็นชอบในการให้ถ้อยคำสำหรับเจ้าพนักงานตำรวจให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้มีอำนาจเป็นผู้สั่งการ ในกรณีที่เรื่องที่จะให้ถ้อยคำเป็นมาตรการที่เกี่ยวข้องกับคำสั่งของอัยการ การวินิจฉัยสั่งการเกี่ยวกับการให้ความเห็นชอบในการให้ถ้อยคำให้กระทำโดยความเห็นชอบของอัยการ การวินิจฉัยสั่งการโดยความเห็นชอบดังกล่าวต้องกระทำด้วยในกรณีที่การให้ถ้อยคำอาจเป็นอันตรายต่อความมุ่งหมายของการสอบสวน

(15) ในการปฏิบัติหน้าที่ที่อัยการต้องกระทำในขอบเขตของการดำเนินคดีอาญาที่มีใช้การสอบสวนดำเนินคดี และที่เป็นหน้าที่ของอัยการในเรื่องอื่นๆ ที่กฎหมายระบุว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของอัยการ ให้ตำรวจให้ความร่วมมือแก่อัยการด้วย ตำรวจต้องดำเนินการตามคำขอของอัยการ

อัยการจะขอความร่วมมือต่อตำรวจก็ต่อเมื่อการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ของตนดำเนินการหรือโดยการขอให้อัยการอื่นช่วยดำเนินการให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับความจำเป็นในการใช้มาตรการบังคับโดยตรงจะไม่บรรลุผลสมความมุ่งหมายหรือไม่บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ

4.3.2 ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสอยู่ในระบบกฎหมายซีวิลลอว์และมีได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินคดีวิสามัญฆาตกรรมให้แตกต่างไปจากคดีอาญาทั่วไปเช่นเดียวกับประเทศเยอรมันซึ่งรวมถึงกรณีที่พนักงานอัยการมีบทบาทสำคัญตั้งแต่การชันสูตรพลิกศพไปจนถึงการสอบสวนคดีด้วย ทำให้แนวความคิดที่จะพัฒนากฎหมายการดำเนินคดีวิสามัญฆาตกรรมของไทยได้รับการสนับสนุนมากยิ่งขึ้น ต่อไปจะกล่าวถึงอำนาจและบทบาทของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการชันสูตรพลิกศพและในการสอบสวนคดี ตามลำดับ

4.3.2.1 อำนาจและบทบาทในการชันสูตรพลิกศพ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสได้บัญญัติเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพไว้ในมาตรา 74 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

มาตรา 74 ในกรณีที่พบศพไม่ว่าจะเป็นการตายโดยถูกทำร้ายหรือไม่ และไม่ทราบสาเหตุของการตายหรือมีเหตุอันควรสงสัย ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดีที่ได้รับแจ้งรายงานให้พนักงานอัยการประจำท้องที่ทราบทันที และไปยังสถานที่เกิดเหตุโดยไม่ชักช้าเพื่อเริ่มทำการสืบสวน

ให้พนักงานอัยการประจำท้องที่ไปยังสถานที่เกิดเหตุถ้าเห็นว่าจำเป็น และพนักงานอัยการอาจได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลที่มีความสามารถในการประเมินลักษณะของพฤติการณ์ของการตายนั้น อย่างไรก็ตามพนักงานอัยการอาจมอบอำนาจให้เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดีทำการแทนได้

บุคคลที่ถูกเรียกตัวมาจะต้องสาบานตัวเป็นลายลักษณ์อักษรที่จะให้คำแนะนำความช่วยเหลืออย่างสุจริตใจ

พนักงานอัยการอาจริเริ่มการสอบสวนเพื่อให้ทราบถึงสาเหตุของการตายนั้นได้

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพคือพนักงานอัยการ เนื่องจากเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดีได้รับแจ้งกรณีที่เกิดศพ ก็จะต้องรายงานไปยังพนักงานอัยการประจำท้องที่ให้ทราบ และเมื่อพนักงานอัยการได้รับแจ้งแล้วอาจไปยังที่พบศพเพื่อดำเนินชันสูตรพลิกศพด้วยตนเอง หรือมอบอำนาจให้เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดีดำเนินการแทนก็ได้

4.3.2.2 อำนาจและบทบาทในการสอบสวนคดี

การศึกษาถึงอำนาจและบทบาทของตำรวจและพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีของประเทศฝรั่งเศสจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงกระบวนการสอบสวนคดีอาญาอย่างละเอียดเนื่องจากกระบวนการสอบสวนคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสมีขั้นตอนและกระบวนการที่แตกต่างไปจากประเทศอื่นๆ โดยจะมีผู้พิพากษาเข้ามาช่วยในการสอบสวนบางกรณีด้วย ดังนั้น การทำความเข้าใจกับกระบวนการสอบสวนคดีอาญาจึงมีความสำคัญและจะทำให้เห็นบทบาทและอำนาจหน้าที่ของตำรวจ พนักงานอัยการ และผู้พิพากษาที่มีอยู่ในกระบวนการดังกล่าวด้วย โดยจะเน้นการสอบสวนกรณีความผิดซึ่งหน้า เนื่องจากคดีที่ผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติการตามหน้าที่ฆ่าตายเข้าลักษณะความผิดดังกล่าว อำนาจหน้าที่ของตำรวจ อัยการและผู้พิพากษาจะแตกต่างจากกรณีทั่วไปด้วยอันจะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไป

(1) ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการสอบสวนคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ได้บัญญัติวิธีดำเนินการหา
พยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยเป็นขั้นๆ ดังนี้ คือ⁶

(ก) ขั้นสอบสวนเบื้องต้น (Enquete preliminaire)

การหาพยานหลักฐานในขั้นนี้ นายตำรวจ (Officiers de police judiciaire) และผู้ช่วยดำเนินไปฝ่ายเดียว หาพยานหลักฐานโดยลับๆ ฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายจำเลยไม่ได้เข้ามาร่วมด้วย การดำเนินการขั้นนี้ตำรวจมีอำนาจน้อยมากไม่มีอำนาจสอบสวนผู้ต้องหา สอบพยาน ค้นและยึดหลักฐานต่างๆ แต่ในทางปฏิบัติ ตำรวจสอบผู้ต้องหาในฐานะพยานและสอบพยานอื่นๆ เมื่อผู้นั้นยินยอมให้การ การค้นและยึดจะทำได้เมื่อได้รับความยินยอมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (L' interesse') เช่นทำการค้นบ้านได้เมื่อเจ้าบ้านยินยอม เป็นต้น ตำรวจไม่มีอำนาจบังคับพยานให้มาให้การ แต่หลักเกณฑ์ที่กล่าวมานี้ จะไม่ใช้ในคดีความผิดซึ่งหน้า (flagrant delit) เพราะคดีความผิดซึ่งหน้านั้น กฎหมายให้อำนาจแก่ตำรวจมาก

(ข) การสอบสวนขั้นเตรียมฟ้อง (Instruction preparatoire)

การหาพยานหลักฐานในขั้นนี้ ยังคงดำเนินการไปฝ่ายเดียวอยู่ แต่การสอบสวนทำเป็นความลับน้อยลง ทนายความผู้เสียหาย และทนายความผู้ต้องหา มีสิทธิขอดูเอกสารต่างๆ ได้ ผู้พิพากษาศาลไต่สวนจะเรียกตัวผู้ต้องหามาสอบสวน และจัดให้ผู้ต้องหาและผู้เสียหายมาพบปะโต้เถียงกัน (interrogatoire et confrontation) ผู้พิพากษาศาลไต่สวนมีอำนาจที่จะบังคับพยานให้มาให้การ คมขังผู้ต้องหา ค้นบ้าน และยึดพยานหลักฐานต่างๆ ได้ในคดีความผิดที่เป็นความผิดอุกฤษฏ์โทษ (crime) จำต้องมี instruction preparatoire คือผู้พิพากษาศาลไต่สวนต้องทำการสอบสวนคดีนั้น ก่อนฟ้องต่อศาลตัดสิน คดีเช่นนี้ยังการต้องยื่นคำร้องให้

⁶ นายเดชอุดม ชุนนะสิทธิ์. รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา หัวข้อเรื่องการเปิดเผยพยานที่ไม่ใช่บุคคลอย่างบังคับในประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law: กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น ภายใต้โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน[Online]. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2547. แหล่งที่มา

ผู้พิพากษาศาลไต่สวนทำการสอบสวนคดีนั้น ส่วนคดีความผิดที่เป็นความผิดอาญาไม่ร้ายแรง (delit) อัยการอาจจะยื่นฟ้องต่อศาลตัดสินโดยตรง หรือให้ศาลไต่สวนทำการสอบสวนเสียก่อนก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสมของคดี ถ้าเห็นว่าคดียุ่งยาก อัยการก็จะขอให้ผู้พิพากษาศาลไต่สวนทำการสอบสวนคดีนั้นเสียก่อน เมื่อศาลไต่สวนสอบสวนคดีนั้นเสร็จแล้วจะส่งสำนวนไปให้อัยการฟ้องต่อศาลตัดสิน

(2) การสอบสวนเบื้องต้นและการสอบสวนคดีความผิดซึ่งหน้า (Enquetes preliminaires et de flagrants delits)⁷

ก่อนการพิจารณาคดีในศาลจะต้องมีการสอบสวนคดีอาญานั้นเสียก่อน การสอบสวนคดีความผิดซึ่งหน้า (flagrant delit) มีความมุ่งหมายที่จะรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหลายในทันทีหรือในเวลากระชั้นชิดกับเวลาที่เกิดการกระทำผิดขึ้น ผู้มีอำนาจสอบสวนได้แก่นายตำรวจ อัยการ และผู้พิพากษาศาลไต่สวน ส่วนการสอบสวนเบื้องต้น (Enquetes preliminaires) นั้น เป็นการสอบสวนคดีที่ไม่ใช่คดีความผิดซึ่งหน้า (flagrant delit) อัยการหรือนายตำรวจจะทำการสอบสวนคดีนั้นให้ได้ความกระจ่าง เพื่อดำเนินการในขั้นต่อไป

(ก) การสอบสวนคดีความผิดซึ่งหน้า (Enquete de flagrant delit)

เป็นการสอบสวนที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีในการปฏิบัติหน้าที่และใช้มาตรการบังคับเพื่อแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความจริงมากกว่า การสอบสวนประเภทอื่น เนื่องจากเป็นความผิดที่เกิดขึ้นในระยะเวลาที่ใกล้ชิดกับการจับกุมตัวผู้กระทำความผิดได้ และนอกจากนั้นก็ถือว่าเป็นการสอบสวนที่จำกัดประเภทของความผิดอยู่เพียงเฉพาะความผิดที่ร้ายแรง⁸ คือความผิดอุกฤษฏ์โทษและความผิดมัจฉิมโทษที่มีโทษจำคุกเท่านั้น⁹

⁷ เรื่องเดียวกัน

⁸ ความผิดอาญาในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความผิดอุกฤษฏ์โทษ คือ ความผิดที่มีโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไป
2. ความผิดมัจฉิมโทษ คือ ความผิดที่มีโทษจำคุกตั้งแต่สองเดือนถึงสิบปี
3. ความผิดลหุโทษ คือ ความผิดที่มีแต่โทษปรับ ไม่มีโทษจำคุก

⁹ อูทัย อาทิเวช, "ตำรวจกับการสอบสวนคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส,"

คดีความผิดซึ่งหน้า (flagrant delit) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบัน (Code de procedure penale) มาตรา 53 ได้บัญญัติถึงลักษณะความผิดอุกฤษฏโทษ (crime) หรือความผิดมัจฉิมโทษ (delit) ซึ่งหน้าไว้ดังนี้ คือ คดีความผิดที่เป็นความผิดอุกฤษฏโทษ (crime) หรือความผิดมัจฉิมโทษ (delit) ที่กำลังเกิดอยู่ในเวลาปัจจุบันหรือเพิ่งเกิดขึ้น หรือว่าในเวลากระชั้นชิดกับเวลาที่เกิดการกระทำผิดขึ้นนั้น ได้มีเสียงคนร้องอื้ออึงติดตามตัวผู้ต้องสงสัย หรือมีวัตถุสิ่งของอยู่ในมือผู้ต้องสงสัย หรือมีร่องรอย เครื่องหมายที่ทำให้เชื่อได้ว่าผู้ต้องสงสัยนั้นได้ร่วมกระทำผิดในคดีที่เป็นความผิดอุกฤษฏโทษ (crime) หรือความผิดมัจฉิมโทษ (delit) นั้น คดีความผิดที่เป็นความผิดอุกฤษฏโทษ (crime) หรือความผิดมัจฉิมโทษ (delit) ซึ่งเกิดในเคสสถานและเจ้าของเคสสถานนั้นได้ขอร้องให้นายตำรวจหรืออัยการดำเนินการในทันที ก็ถือว่าเป็นความผิดซึ่งหน้าด้วยเหมือนกัน

1) ขั้นตอนการสอบสวนคดีความผิดซึ่งหน้า (Enquete)

การสอบสวนคดีความผิดซึ่งหน้า (flagrant delit) นั้นต้องกระทำโดยรีบด่วน เพื่อจับกุมตัวผู้กระทำผิดให้ได้ในทันทีก่อนที่จะหลบหนีไป และรวบรวมพยานหลักฐานร่องรอยต่างๆ ก่อนที่จะหลบหนีหรือสูญหายไป ในการสอบสวนจะดำเนินการดังนี้ คือ

ก) ไปตรวจสถานที่เกิดเหตุ

เมื่อมาถึงที่เกิดเหตุ เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี (Les Officier de police judiciaire) มีอำนาจใช้มาตรการทุกอย่างที่จำเป็นสำหรับการตรวจตราเก็บรักษาวัตถุหรือสิ่งของทั้งหลายที่สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในการค้นหาความจริงได้ เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องใช้ความระมัดระวังอย่างยิ่งในการเก็บรักษาวัตถุและสิ่งของซึ่งเก็บได้ในสถานที่เกิดเหตุ ซึ่งอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือสูญหายได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 54 วรรคสอง) นอกจากนี้ เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีมีอำนาจเก็บของกลาง คือ วัตถุที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด อาวุธหรือเครื่องมือซึ่งใช้กระทำความผิดหรือมุ่งหมายที่จะใช้กระทำ หรือสิ่งของใดๆ ซึ่งปรากฏว่าได้มาจากการกระทำความผิด (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 56 วรรคสอง) และมีอำนาจกันบุคคลทุกคนให้ออกไปไกลจากสถานที่เกิดเหตุจนกระทั่งเสร็จสิ้นการปฏิบัติงาน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 61)¹⁰

ข) การตรวจค้น

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 58.

เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี (Les Officiers de police judiciaire) อาจกระทำการตรวจค้นเคสสถานที่ต้องสงสัย ยึดเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่สงสัยว่าใช้ในการกระทำความผิด และยึดเอกสารต่างๆ ได้แม้ว่าเจ้าของจะไม่ยินยอมก็ตาม ในการตรวจค้นนี้ให้กระทำต่อหน้าผู้ต้องสงสัย ถ้าผู้ต้องสงสัยไม่อยู่ให้ตรวจค้นต่อหน้าพยาน

ค) ผู้ชำนาญการ

นายตำรวจอาจจะขอให้ผู้ชำนาญการบางแขนงเข้าร่วมกับการสืบสวนได้ และผู้ชำนาญการจะต้องสอบถามเป็นลายลักษณ์อักษรว่าจะปฏิบัติงานหรือให้คำแนะนำที่แจ้งด้วยความจริงใจ (มาตรา 60)

ง) การจับกุมผู้ต้องสงสัย

ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะจับกุมตัวผู้ต้องสงสัยได้ (ถือเป็นหน้าที่) โดยไม่ต้องมีหมายจับ และต้องนำตัวผู้ต้องสงสัยไปส่งให้แก่นายตำรวจที่อยู่ใกล้ที่สุด (มาตรา 73)

จ) การสอบสวนและควบคุมตัว

เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี (Les Officiers de police judiciaire) อาจจะไม่ให้ทุกคนไม่ให้ออกไปจากสถานที่เกิดเหตุ และมีสิทธิตรวจชื่อทุกๆ คนที่อยู่ในสถานที่เกิดเหตุนั้น และมีอำนาจเรียกทุกคนไปสอบถามได้ และผู้ที่ถูกสอบถามต้องให้ความกระจ่าง ถ้ามีการขัดขืนก็จะขอให้อัยการ (procureur de la republique) ส่งกำลังตำรวจมาช่วยได้ (มาตรา 6 และ 62) ผู้ต้องสงสัยอาจถูกตำรวจควบคุมไว้ได้ 24 ชั่วโมง และอาจถูกขังต่อไปอีก 24 ชั่วโมง ถ้าตำรวจเห็นว่าเป็นข้อหาจรรยาและมีความผิดฐานเพียงพอ การที่จะควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยต่อไปอีก 24 ชั่วโมงนี้ จะต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากอัยการหรือผู้พิพากษาศาลโตสอบสวนและจะต้องจดไว้ในทะเบียนของตำรวจ และต้องทำเป็นบันทึก (proces verbal) ไว้ในสำนวนสอบสวน ผู้ถูกควบคุมตัวอาจจะขอให้นายแพทย์ทำการตรวจได้ ในกรณีที่ควบคุมผู้ต้องสงสัยต่อไปอีก 24 ชั่วโมงนั้น จะต้องให้นายแพทย์ตรวจผู้ต้องสงสัยและตำรวจต้องแจ้งให้ผู้ต้องสงสัยทราบเมื่อสิ้น 24 ชั่วโมงแรก (มาตรา 63 และ 69)

2) ผู้มีอำนาจสอบสวน

เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี (Les Officiers de police judiciaire) ได้ทราบถึงการกระทำความผิดอาชญากรรมโทษ (crime) หรือความผิดมิชฌิมโทษ (delit) ซึ่งหน้า (flagrant) แล้วต้องรายงานให้อัยการ (Procureur de la Republique) ทราบทันที และต้องไปยังสถานที่เกิดเหตุ เมื่ออัยการไปถึงที่เกิดเหตุแล้ว นายตำรวจหมดอำนาจที่จะทำการสอบสวน อัยการมีอำนาจสอบสวนได้อย่างตำรวจทุกอย่าง และมีอำนาจที่จะสั่งให้ตำรวจดำเนินการใดๆ ได้

ในกรณีที่ผู้พิพากษาศาลไต่สวนไปยังสถานที่เกิดเหตุด้วย อำนาจของอัยการและของนายตำรวจก็หมดไป ผู้พิพากษาศาลไต่สวนมีอำนาจที่จะสืบสวนด้วยตนเองหรือสั่งให้นายตำรวจทำการสืบสวนก็ได้ (มาตรา 72) ในกรณีนี้ผู้พิพากษาศาลไต่สวนมีอำนาจเท่ากับนายตำรวจเท่านั้น ในกรณีจำเป็นรีบด่วน นายตำรวจ อัยการ และผู้พิพากษาศาลไต่สวน มีสิทธิจะดำเนินการสืบสวนนอกเขตอำนาจได้ แต่จะต้องแจ้งให้อัยการ (Procureur de la Republique) ในเขตนั้นทราบ (มาตรา 18 และ 69) ผู้พิพากษาศาลไต่สวนจะทำการสอบสวนขั้นเตรียมฟ้อง (Instruction preparatoire) ต่อเมื่ออัยการหรือผู้เสียหายร้องขอ (มาตรา 51 วรรค 1) เมื่อผู้พิพากษาศาลไต่สวนทำการสอบสวนคดีความผิดอุกฤษฏ์โทษ (crime) หรือความผิดมิชฌิมโทษ (delit) ซึ่งหน้าเสร็จแล้ว จะต้องส่งสำนวนการสอบสวนไปให้อัยการ (Procureur de la republique) (มาตรา 72 วรรค 4)

(ข) การสอบสวนเบื้องต้น (Enquete preliminaire)

Code d'instruction criminelle (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับก่อน) ไม่ได้บัญญัติถึงการสอบสวนเบื้องต้นไว้ (enquete preliminaire) แต่ในทางปฏิบัติ ตำรวจดำเนินการได้โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายลงวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ.1903 ต่อมา Code de procedure penale (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบัน) จึงได้บัญญัติถึงการสอบสวนเบื้องต้น(Enquete Preliminaire) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับปัจจุบัน) มาตรา 75 ได้บัญญัติให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี (Les Officier de police judiciaire) มีอำนาจทำการสอบสวนเบื้องต้นได้ด้วยตนเองหรือทำการสอบสวนตามคำสั่งของอัยการ (Procureur de la Republique) โดยการสอบสวนเบื้องต้นอาจเริ่มต้นโดยอัยการเมื่อได้รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ แล้วส่งเรื่องให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีดำเนินการสอบสวนหรืออาจเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีได้รับแจ้งเรื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดี (Les agents de police judiciaire) หรือมีคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษแล้วรายงานให้อัยการทราบ และอัยการได้มีคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีดำเนินการสอบสวนต่อไป นอกจากนี้ อัยการอาจทำการสอบสวนด้วยตนเอง เนื่องจากมีสถานะพิเศษของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีอยู่แล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 41 วรรคสี่ และในกรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีได้เริ่มทำการสอบสวนเบื้องต้นโดยดุลพินิจของตนเอง เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีมีหน้าที่ต้องรายงานความก้าวหน้าของการสอบสวนเบื้องต้นให้อัยการ

ทราบภายในหกเดือนนับแต่วันที่เริ่มทำการสอบสวน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฝรั่งเศส มาตรา 75-1)¹¹

1) การค้นเคหสถานและยึดของกลาง

เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี (Les Officier de police judiciaire) จะค้นเคหสถานและยึดหลักฐานต่างๆได้ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากผู้มีสิทธิเกี่ยวข้อง (intereses) (เช่น ค้นบ้านต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของบ้าน) การให้ความยินยอมต้องทำเป็นหนังสือเขียนด้วยมือผู้ให้ความยินยอมนั้น ถ้าผู้ให้ความยินยอมเขียนหนังสือไม่ได้ ตำรวจต้องทำบันทึกการให้ความยินยอมนั้นไว้ (มาตรา 36 วรรค 2) การค้นและการยึดหลักฐานต่างๆ ห้ามทำในระหว่างเวลา 3 ทุ่มถึง 6 โมงเช้า (มาตรา 36 วรรค 3) เว้นแต่จะได้รับความยินยอม

2) การควบคุมและสอบสวน

เมื่อมีความจำเป็น เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยไว้ได้ แต่จะควบคุมไว้ได้เพียง 24 ชั่วโมงเท่านั้น หลังจากนั้นต้องปล่อยตัวผู้ต้องสงสัยนั้นไป หรือมิฉะนั้นต้องขออนุญาตต่ออัยการเพื่อควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยต่อไปอีก 24 ชั่วโมง คำอนุมัติของอัยการต้องทำเป็นหนังสือ ผู้ต้องสงสัยจะถูกสอบสวนในระหว่างที่ถูกควบคุมตัวก็ได้ ในการสอบสวน ผู้ต้องสงสัยไม่มีสิทธิที่จะขอให้ทนายความช่วยเหลือ ตำรวจต้องจดไว้ใน process-verbal ถึงเวลาที่สอบสวนผู้ต้องสงสัยและเวลาที่ผู้ต้องสงสัยหยุดพัก และต้องให้ผู้ต้องสงสัยลงลายมือชื่อรับรอง ที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ก็เพื่อให้ฝ่ายตุลาการมีโอกาสตรวจสอบได้ว่าผู้ต้องสงสัยได้รับความคุ้มครองดีหรือไม่ นอกจากนี้ ในระหว่างที่ผู้ต้องสงสัยถูกควบคุมตัวใน 24 ชั่วโมงแรก ญาติผู้ต้องสงสัยหรือตัวผู้ต้องสงสัยเอง อาจจะขอให้แพทย์ทำการตรวจร่างกายผู้ต้องสงสัยได้ อัยการมีอำนาจให้แพทย์ตรวจร่างกายผู้ต้องสงสัยได้ ถ้าผู้ต้องสงสัยถูกควบคุมตัวต่อไปอีก 24 ชั่วโมง ตำรวจต้องแจ้งให้ผู้ต้องสงสัยทราบว่า ผู้ต้องสงสัยมีสิทธิที่จะให้แพทย์ทำการตรวจได้

(3) การสอบสวนขั้นเตรียมฟ้อง (Instruction preparatoire)

การสอบสวนขั้นนี้ เป็นการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ และพิจารณาว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลตัดสินหรือไม่

(4) การสอบสวนโดยผู้พิพากษาศาลไต่สวน

การดำเนินการต่างๆ ในขั้นนี้อยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาศาลไต่สวนทั้งสิ้น

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 66-69.

(ก) การเปิดการสอบสวน (Ouverture de l'information)

ผู้พิพากษาศาลไต่สวน (Juge d'instruction) ไม่มีอำนาจเริ่มการสอบสวนด้วยตนเองแต่จะทำการสอบสวนเมื่อได้รับคำฟ้องจากอัยการ หรือผู้เสียหายเสียก่อน หัวหน้าศาลไต่สวนมีหน้าที่มอบหมายให้ผู้พิพากษาศาลไต่สวนคนหนึ่งคนใดทำการสอบสวนคดีหนึ่งคดีใดได้ เมื่อผู้พิพากษาศาลไต่สวนรับเรื่องมาจากอัยการ (Procureur de la Republique) แล้วจะต้องตรวจดูว่า ตนเองมีอำนาจสอบสวนหรือไม่ ถ้าเห็นว่ามีอำนาจก็จะดำเนินการต่อไป ถ้าเห็นว่ามีอำนาจก็จะออกคำสั่ง (ordonnance) ปฏิเสธ ในกรณีที่ผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีอาญาลินใหม่ต่อผู้พิพากษาศาลไต่สวน ผู้พิพากษาศาลไต่สวนจะต้องแจ้งให้อัยการทราบ (มาตรา 87) เมื่ออัยการให้ความเห็นมา ผู้พิพากษาศาลไต่สวนจะรับฟังหรือไม่ก็ได้ ถ้าอัยการเห็นว่าผู้เสียหายไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะฟ้องเพราะจะทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริสุทธิ์ได้ ก็จะขอให้ทำการสอบสวนเบื้องต้นเสียก่อน ในกรณีนี้ผู้ต้องหาจะถูกสอบสวนในฐานะพยาน (มาตรา 86 วรรค 4 และ 5) มีข้อยกเว้นตามมาตรา 104 คือ เมื่อผู้ต้องหาปฏิเสธไม่ยอมให้การ ผู้พิพากษาศาลไต่สวนจะแจ้งว่าผู้ต้องหาถูกฟ้อง และจะดำเนินการสอบสวนผู้ต้องหาในฐานะเป็นผู้ต้องหาเกี่ยวกับพฤติการณ์กระทำผิด ซึ่งปรากฏตามคำฟ้องของอัยการหรือผู้เสียหาย ผู้พิพากษาศาลไต่สวนมีอำนาจที่จะชี้ขาดว่าการกระทำผิดนั้นเป็นความผิดฐานใด เข้าบทเพิ่มโทษหรือไม่ และมีอำนาจสอบสวนคดีความผิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดในคดีนั้น นอกจากนี้ผู้พิพากษาศาลไต่สวนที่จะกล่าวหาผู้อื่นเป็นผู้ต้องหาเพิ่มขึ้นอีกได้ แม้ว่าในคำฟ้องนั้นจะกล่าวหาผู้ต้องหาเพียงคนเดียวหรือไม่ได้ระบุตัวผู้ต้องหาไว้ก็ตาม การที่ผู้พิพากษาศาลไต่สวนมีอำนาจเช่นนี้ทำให้สามารถค้นหาตัวการหรือผู้สมรู้ได้เต็มที่ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าหัวหน้าศาลไต่สวนมีอำนาจมอบให้ผู้พิพากษาคนใดคนหนึ่งสอบสวนคดี หัวหน้าศาลจึงมีอำนาจดูแลการปฏิบัติงานของผู้พิพากษาศาลไต่สวนคนนั้น เมื่อหัวหน้าศาลได้รับคำร้องจากอัยการ ผู้เสียหาย หรือผู้ต้องหา กล่าวโทษผู้พิพากษานั้นว่าปฏิบัติงานโดยไม่ชอบ ในคำร้องนี้จะต้องแสดงเหตุผลและพยานหลักฐานประกอบด้วย เมื่อคำร้องมีเหตุผลเพียงพอ หัวหน้าศาลอาจจะออกคำสั่งให้ผู้พิพากษาศาลไต่สวนอื่นปฏิบัติงานแทนผู้พิพากษาคคนนั้น เมื่อหัวหน้าศาลได้รับคำร้องเช่นนี้จะต้องออกคำสั่ง คำสั่งของหัวหน้าศาลในเรื่องนี้คู่ความอุทธรณ์ไม่ได้ (มาตรา 84 วรรค 1 และ 2) ในกรณีรีบด่วนผู้พิพากษาศาลไต่สวนทุกคนมีอำนาจทำการแทนผู้พิพากษาศาลไต่สวนที่ได้รับแต่งตั้งให้ทำการสอบสวนคดีนั้นได้แต่ต้องรายงานให้หัวหน้าศาลทราบ (มาตรา 84 วรรค 4)

(ข) การดำเนินการสอบสวน

1) การหาพยานหลักฐานต่างๆ (นอกจากคำรับสารภาพ)

อำนาจของผู้พิพากษาศาลไต่สวน ในการสอบสวนชั้นเตรียมฟ้อง (Instruction preparatoire) มีอำนาจมากกว่าอำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี (Les officiers de police judiciaire) ในการสอบสวนเบื้องต้น (Enquete preliminaire) และสอบสวนคดีความผิดซึ่งหน้า (flagrant delit) อำนาจทั้งหลายในการดำเนินการขั้นนี้ อยู่ในกำมือของผู้พิพากษาศาลไต่สวนทั้งสิ้น และคดีอาญาก็ได้เริ่มต้นแล้ว ในการสอบสวนผู้พิพากษาศาลไต่สวนมีอำนาจที่จะสอบพยาน สอบผู้เสียหาย สอบผู้ต้องหา ตั้งพยานผู้ชำนาญการ และทำการจับกุมผู้ต้องหา กล่าวหาบุคคลนอกคำฟ้องว่าเป็นตัวการหรือผู้สมรู้ได้ ในการสอบสวนผู้พิพากษาศาลไต่สวนจะดำเนินการด้วยตนเองหรือมอบให้ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา ทำการสอบสวนบางอย่างแทนได้ แต่มีการกระทำบางอย่างที่กฎหมายบัญญัติให้ผู้พิพากษาศาลไต่สวนต้องทำด้วยตนเอง ได้แก่ การออกหมายอาญา (mandat) การทำบันทึก (process-verbal) และการออกคำสั่ง (ordonnances)

ก) เกี่ยวกับ process verbal

ในการสอบสวนที่ผู้พิพากษาได้ทำด้วยตนเอง เช่น ไปตรวจสถานที่เกิดเหตุ การค้น ยึดของกลาง สอบพยาน ฯลฯ การกระทำเหล่านี้ ต้องทำบันทึกไว้ใน process verbal โดยมี greffier เป็นผู้จดตามคำบอกผู้พิพากษาศาลไต่สวน เมื่อเสร็จแล้ว greffier ผู้พิพากษาศาลไต่สวน และผู้เกี่ยวข้อง (intereses) ลงลายมือชื่อไปบันทึกนั้น

ข) การออกคำสั่ง (ordonnance)

ผู้พิพากษาจะออกคำสั่ง (ordonnance) ต่างๆ ในการสอบสวนคดี เช่น ออกคำสั่งให้สอบพยาน ค้นเคหสถาน แต่งตั้งผู้ชำนาญการ ฯลฯ เมื่อผู้พิพากษาศาลไต่สวนไม่อาจจะทำการสอบสวนบางสิ่งบางอย่างด้วยตนเองได้ ก็อาจจะออกคำสั่งมอบให้ผู้พิพากษาศาลไต่สวนซึ่งประจำอยู่ที่ศาลนั้น หรือผู้พิพากษาศาลต่างๆ ที่อยู่ในเขตศาลนั้น หรือนายตำรวจทำการสอบสวนแทนได้ (มาตรา 151 วรรค 1) ในกรณีผู้พิพากษาศาลไต่สวนที่ได้รับมอบอำนาจก็อาจจะมอบให้ผู้พิพากษาศาลไต่สวนนายอื่นทำการสอบสวนแทนได้เช่นเดียวกัน ในการมอบอำนาจนี้จะต้องทำเป็นหนังสือ ลงลายมือชื่อผู้มอบอำนาจและในใบมอบอำนาจจะต้องบอกให้ชัดเจนถึง การกระทำผิด และต้องขอให้ช่วยดำเนินการค้นหาพยานหลักฐานต่างๆทุกวิถีทาง เพื่อจะลงโทษผู้กระทำผิดนั้น (มาตรา 151 วรรค 2 และ 3)

2) เกี่ยวกับผู้กระทำผิด

ในการสอบสวนขั้นนี้ ผู้พิพากษาศาลไต่สวนมีอำนาจมากในการควบคุมผู้ต้องหาและสอบสวนผู้ต้องหา กฎหมายห้ามผู้พิพากษาศาลไต่สวนมอบอำนาจเช่นนี้ให้แก่ นายตำรวจ (Officier de police judiciaire) ยกเว้นในเรื่องศึกษาตัวผู้ต้องหา เช่น ตรวจดูบุคลิกลักษณะ

ตรวจกาย ตรวจจิต อุปนิสัยใจคอ สถิติปัญญา ความรู้ ผู้พิพากษาศาลไต่สวนอาจจะมอบให้ผู้มีความรู้ความชำนาญในทางนี้ทำแทนได้

(ข) สิทธิของอัยการในกระบวนการสอบสวน

ตั้งแต่เริ่มต้นทำการสอบสวน หรือในระหว่างการสอบสวน อัยการ (Procureur de la Republique) มีสิทธิที่จะขอให้ผู้พิพากษาศาลไต่สวนกระทำการต่างๆ ในการแสวงหาข้อเท็จจริงตามที่อัยการเห็นว่ามีความสำคัญ ถ้าผู้พิพากษาศาลไต่สวนไม่ทำตาม อัยการมีสิทธิจะอุทธรณ์ต่อศาลไต่สวนชั้นที่ 2 (Chambre d' Accusaion) ได้ (มาตรา 82) นอกจากนี้ อัยการมีสิทธิเข้าร่วมฟังการสอบสวนผู้ต้องหา ฟังคำให้การของผู้เสียหาย เมื่ออัยการแจ้งให้ผู้พิพากษาศาลไต่สวนทราบว่า มีความประสงค์จะเข้าฟังการสอบสวน ฟังคำให้การ greffier จะได้แจ้งวันนัดสอบสวนให้อัยการทราบล่วงหน้าก่อนวันสอบสวนอย่างน้อย 2 วัน เมื่อผู้พิพากษาศาลไต่สวนไม่ดำเนินการตามที่อัยการร้องขอ อัยการ (Procureur de la Republique) จะอุทธรณ์ศาลชั้นที่ 2 (Chambre d' acussation) ได้ภายใน 24 ชั่วโมง ส่วนอัยการ (procureur general) อุทธรณ์ได้ภายใน 10 วัน เมื่อเกี่ยวกับการปฏิบัติงานทุกอย่างของผู้พิพากษาศาลไต่สวน

(ค) การปิดการสอบสวน

เมื่อผู้พิพากษาศาลไต่สวนทำการสอบสวนคดีเสร็จแล้ว จะส่งสำนวนสอบสวนไปให้อัยการ (Procureur de la Republique) เพื่อขอความเห็น อัยการจะต้องให้ความเห็นภายใน 3 วัน แล้วผู้พิพากษาศาลไต่สวนจะออกคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ คือ

1) คำสั่งไม่ฟ้อง (Ordonnance de non-lieu)

ผู้พิพากษาศาลไต่สวนจะออกคำสั่งไม่ฟ้องเมื่อพิจารณาเห็นว่า การกระทำผิดนั้นไม่เป็นความผิดอาญาโทษ (crime) หรือความผิดมิชฌิมโทษ (delit) หรือความผิดลหุโทษ หรือหาตัวผู้กระทำผิดไม่ได้ หรือมีพยานหลักฐานไม่เพียงพอ (มาตรา 177 วรรค 1) คำสั่งชนิดนี้จะมีผลทำให้ต้องปล่อยตัวผู้ต้องหา คืบสิ่งของที่ยึดมา ชำระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี อัยการและผู้เสียหายหมดสิทธิที่จะยื่นฟ้องโดยตรงต่อศาลตัดสิน แต่อัยการอาจร้องขอให้เปิดการสอบสวนใหม่ เมื่อได้พยานหลักฐานเพิ่มขึ้นผู้ต้องหาที่ได้รับอิสรภาพ อาจจะฟ้องผู้ที่แกล้งฟ้องได้ (ตามมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายอาญา)

2) คำสั่งฟ้อง (Ordonnance de renvoi)

เมื่อเกี่ยวกับคดีความผิดที่เป็น delit ผู้พิพากษาศาลไต่สวนจะส่งสำนวนไปให้อัยการ (Procureur de la Republique) ฟ้องต่อ Tribunal correctionnel ต่อไป ส่วนคดีความผิดที่เป็นความผิดอาญาโทษ (crime) ผู้พิพากษาศาลไต่สวนเห็นว่าควรจะดำเนินคดีต่อไป จะส่งสำนวนไปให้ศาลไต่สวนชั้นที่ 2 (Chambre d' accusation) พิจารณา ในการส่งสำนวน

สอบสวนนี้จะส่งผ่าน Procureur de la Republique ไปยัง Procureur general แล้ว Procureur general จึงจะส่งสำนวนไปให้ศาลไต่สวนชั้นที่ 2 (Chambre d'accusation) อีกทีหนึ่ง ในคำสั่งฟ้อง (ordonnance de renvoi) นั้น จะต้องบรรยายถึงชื่อ นามสกุล วันเดือนปีเกิด ภูมิลำเนาและอาชีพของผู้ต้องหา และการกระทำนั้นเป็นความผิดฐานใด ผิดตามกฎหมายอะไร มาตราใด และจะต้องส่งสำเนาคำฟ้องไปให้อัยการ (Procureur de la Republique) ผู้เสียหาย (partie civile) และผู้ต้องหาทราบ

(5) การสอบสวนโดยศาลไต่สวนชั้นที่ 2 (Chambre d'accusation)

ศาลไต่สวนชั้นที่ 2 มีหน้าที่สำคัญ 2 ประการ คือ

(ก) การสอบสวนคดีอาญาชั้นที่ 2

คดีความผิดที่เป็นความผิดอุกฤษฏ์โทษ (crime) นั้น เป็นคดีที่มีโทษขั้นต่ำจำคุกตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไปจนถึงประหารชีวิต นับว่าเป็นความผิดที่มีโทษรุนแรงมาก กฎหมายจึงไม่ปล่อยให้คดีเช่นนี้อยู่ในดุลพินิจของผู้พิพากษาศาลไต่สวน (Juge d'Instruction) แต่ผู้เดียว ก่อนที่จะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล cour d'Assises ได้นั้น จะต้องส่งคำฟ้องมาให้ศาลไต่สวนชั้นที่ 2 พิจารณาเสียก่อน ศาลนี้มีผู้พิพากษาองค์คณะ 3 นาย เป็นแผนกหนึ่งของศาลอุทธรณ์ Procureur general เป็นอัยการประจำศาลนี้ เมื่อ Procureur general ได้รับคำฟ้องมาจาก Procureur de la Republique แล้ว จะแจ้งวันพิจารณาคดีให้คู่ความและทนายความทั้ง 2 ฝ่ายทราบ จะต้องบอกล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 5 วัน เพื่อให้คู่ความทั้ง 2 ฝ่าย มีโอกาสพิจารณาคำฟ้องและขอตรวจดูเอกสารต่างๆ ในกรณีที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวอยู่ด้วยจะบอกล่วงหน้าเพียง 48 ชั่วโมงเท่านั้น ก่อนวันพิจารณาคดีคู่ความทั้งสองรวมทั้งทนายความด้วย มีสิทธิที่จะยื่นคำแถลง (memories) แสดงความคิดเห็น ในคดีต่อศาลไต่สวนชั้นที่ 2 (memories) ของคู่ความนี้ greffier จะต้องคัดสำเนาให้ Procureur de la republique และคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบวันพิจารณาคดี ศาลไต่สวนชั้นที่ 2 (Chambre d'Accusation) (คือหมายถึงผู้พิพากษาศาลทั้ง 3 นาย ซึ่งเป็นองค์คณะพิจารณาคดี) จะฟังรายงานของผู้พิพากษาศาลไต่สวนชั้นที่ 2 ซึ่งเป็นเจ้าของสำนวน Procureur general และคู่ความทั้งสองฝ่ายมีสิทธิที่จะแถลงด้วยวาจาต่อหน้าศาลแสดงความคิดเห็นในคดีนั้นได้ ถ้าศาลไต่สวนชั้นที่ 2 เห็นว่าสำนวนการสอบสวนที่ผู้พิพากษาศาลไต่สวน (Juge d'Instruction) ส่งมานั้นไม่กระจ่างแจ้งพอ ศาลอาจจะมอบให้ผู้พิพากษาประจำศาลนั้น หรือให้ผู้พิพากษาศาลไต่สวนคนอื่น ทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้ ในการพิจารณาสำนวนสอบสวนที่ผู้พิพากษาศาลไต่สวน (Juge d'Instruction) ส่งมา ศาลอาจจะเพิ่มข้อหาหรือแก้ข้อหาได้ แม้ว่าจะทำให้ผู้ต้องหาจะต้องรับภาระหนักขึ้นก็ตาม หรืออาจจะกล่าวหาบุคคลนอกคำฟ้องก็ได้เมื่อได้ดำเนินการดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ผู้พิพากษาทั้ง 3 นายจะได้ประชุมปรึกษาและลงมติโดยไม่ให้อัยการ คู่ความ ทนายความ เข้าร่วมด้วย คำพิพากษา (arret) ของศาลนี้จะต้องแจ้งให้ทนายความและคู่ความทั้งสองฝ่ายทราบ

เมื่อพิจารณาเห็นว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดอุกฤษฏ์โทษ (crime) ก็ส่งฟ้องต่อศาล cour d' Assises ถ้ามีคดีอื่นที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคดีนั้นก็จะส่งฟ้องไปด้วย คำสั่งฟ้องต่อศาล cour d' Assises (L'arret de renvoi en Cour d' Assises) จะต้องบรรยายถึงพฤติการณ์ที่กระทำผิด และการกระทำนั้นเป็นความผิดกฎหมายมาตราใด คำสั่งฟ้องต่อศาล Cour d' Assises นั้นจะทำให้เกิดผลดังนี้ คือ

- 1) Cour d' Assises มีอำนาจพิจารณาพิพากษาแต่เฉพาะจำเลยที่ถูกฟ้องเท่านั้น จะพิจารณาพิพากษาถึงบุคคลนอกฟ้องไม่ได้ และดำเนินการพิจารณาไปตามพฤติการณ์กระทำผิดที่ Chambre d' Accusation บรรยายในคำฟ้อง ส่วนที่จะพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดตามกฎหมายมาตราใดนั้น ศาล (Cour d' Assises) มีความอิสระเต็มที่ (มาตรา 231)
- 2) Cour d' Assises ไม่มีอำนาจที่จะยกเลิกการสอบสวนในชั้นสอบสวนได้ (มาตรา 594)
- 3) ผู้ต้องหาจะถูกคุมขังทันที หรืออย่างช้าที่สุด 1 วัน ก่อนวันพิจารณา (มาตรา 150 และ 215)

(ข) หน้าที่รับอุทธรณ์ (Chambre d' Accusation)

Procureur de la Republique และ Procureur general มีอำนาจอุทธรณ์คำสั่ง (ordonance) ของผู้พิพากษาศาลไต่สวนได้ในทุกกรณี procureur de la Republique จะต้องอุทธรณ์คำสั่งภายใน 24 ชั่วโมง ส่วน Procureur general จะอุทธรณ์คำสั่งได้ต่อเมื่อได้แจ้งให้คู่ความทั้งสองฝ่ายทราบ และต้องอุทธรณ์ภายใน 10 วัน นับแต่วันที่ผู้พิพากษาศาลไต่สวนออกคำสั่งนั้น ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งผู้พิพากษาศาลไต่สวนที่เกี่ยวกับอำนาจในการดำเนินคดี คำสั่งที่ไม่ฟ้อง (Ordonnance de non-lieu) หรือคำสั่งที่ทำให้โจทก์ต้องเสียหาย แต่ไม่มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งควบคุมหรือปล่อยตัวผู้ต้องหาและผู้เสียหาย ต้องอุทธรณ์ภายใน 3 วัน นับแต่วันออกคำสั่ง แม้จะมีการอุทธรณ์คำสั่ง แต่ผู้พิพากษาศาลไต่สวนยังมีอำนาจที่จะดำเนินคดีต่อไปได้จนกว่าศาลไต่สวนชั้นที่ 2 จะออกคำสั่งห้าม ศาลไต่สวนชั้นที่ 2 มีอำนาจควบคุมดูแลว่าผู้พิพากษาศาลไต่สวนปฏิบัติหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เช่น ได้ปฏิบัติตามมาตรา 114 และ 118 หรือไม่ ถ้าเห็นว่าผู้พิพากษาศาลไต่สวนปฏิบัติกรโดยไม่ชอบ ก็จะออกคำสั่งเพิกถอนการดำเนินการนั้นๆ เสีย เพื่อทำใหม่ให้ถูกต้องโดยผู้พิพากษาศาลไต่สวนชั้นที่ 2 ทำเอง หรือให้ผู้พิพากษาศาลไต่สวนคนเก่าทำเสียใหม่ให้ถูกต้อง หรือมอบให้ผู้พิพากษาศาลไต่สวนนายอื่นทำแทนก็ได้ เมื่อปิดสำนวนสอบสวนชั้นเตรียมฟ้อง (Instruction preparatoire) แล้ว เมื่อศาลตัดสิน

อาจเพิกถอนการสอบสวนในชั้นสอบสวนก็ได้ ถ้าพิจารณาเห็นสมควรก็จะทำเช่นนั้นแล้วให้สืบพยานใหม่ ในกรณีที่ศาลไต่สวนชั้นที่ 2 ปฏิบัติหน้าที่บกพร่องไป เช่นไม่ได้สั่งยกเลิกการปฏิบัติงานของผู้พิพากษาศาลไต่สวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลฎีกา (cour de Cassation) จะควบคุมการดำเนินคดีนั้นเสียเอง ในคดีที่ความผิดที่เป็น Delit หรือ contravention ศาล Tribunal Correctionnel หรือ Tribunal de Police มีหน้าที่ดูแลการดำเนินคดีของผู้พิพากษาศาลไต่สวน ถ้าศาลทั้งสองนี้ไม่ได้ยกเลิกการดำเนินคดีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของผู้พิพากษาศาลไต่สวน อำนาจในการควบคุมดูแลนี้จะตกอยู่กับศาลฎีกาเช่นเดียวกัน

กระบวนการสอบสวนของประเทศฝรั่งเศสทุกแบบที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การปฏิบัติงานของตำรวจฝ่ายคดีในประเทศฝรั่งเศสนั้น มิใช่การทำงานที่เป็นอิสระจากหน่วยงานอื่น ในกระบวนการยุติธรรม แต่เป็นการปฏิบัติงานที่มีดุลยสัมพันธ์ของอำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานระหว่างตำรวจฝ่ายคดีกับตุลาการซึ่งเป็นผู้อำนวยความสะดวกอันประกอบด้วย พนักงานอัยการและผู้พิพากษาศาลไต่สวน¹²

4.4 อำนาจและบทบาทของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในคดีวิสามัญฆาตกรรมในระบบคอมมอนลอว์ ศึกษากรณีประเทศสหรัฐอเมริกา

กระบวนการชั้นสูตรพลิกศพและการสอบสวนคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่พบว่ามีการกำหนดกระบวนการชั้นสูตรพลิกศพและการสอบสวนคดีฆาตกรรมที่ผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติกรตามหน้าที่ฆ่าตายเป็นพิเศษ แต่กระบวนการสอบสวนคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกามีขั้นตอนที่มีบุคคลหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง มิใช่มีแต่ตำรวจองค์เดียวที่ผูกขาดอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาทั่วไป และขั้นตอนดังกล่าวก็จะแตกต่างกันไปตามกฎหมายของแต่ละมลรัฐ ดังนั้นในหัวข้อนี้จึงจะกล่าวถึงอำนาจในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย (Deadly Force) ของเจ้าพนักงานตำรวจในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเกิดอยู่เสมอๆ ในเมืองใหญ่และมีปัญหาอาชญากรรมมาก เช่น ชิคาโก นิวยอร์ก และมักเป็นเหตุให้ผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดถึงแก่ความตาย รวมถึงระบบการชั้นสูตรพลิกศพและระบบการสอบสวนคดีในประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อศึกษาถึงบทบาทและอำนาจหน้าที่ของตำรวจและอัยการว่ามีอยู่อย่างไร และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร เมื่อเกิดกรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายต่อผู้ต้องสงสัยและมีการดำเนินคดี

¹² อุทัย อาทิวะช, "ตำรวจกับการสอบสวนคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส," บทบัญญัติ 62, 4 (2549): 55.

4.4.1 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานตำรวจในสหรัฐอเมริกา

ตามหลัก Common law เจ้าพนักงานตำรวจในประเทศสหรัฐอเมริกาอาจใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในสภาวะการณ์เฉพาะเมื่ออยู่ในความพยายามที่จะบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย ส่วนพลเมืองอาจใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเฉพาะสถานการณ์ที่ต้องป้องกันตนเอง กฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับเกี่ยวกับการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายสำหรับเจ้าพนักงานตำรวจจึงแตกต่างจากพลเมือง¹³ โดยในเบื้องต้นเจ้าพนักงานตำรวจอาจใช้กำลังได้มากเท่าที่จำเป็นเพื่อให้สามารถควบคุมตัวผู้ต้องสงสัย หากผู้ต้องสงสัยต่อสู้ขัดขืน เจ้าพนักงานตำรวจอาจเพิ่มการใช้กำลังเพื่อตอบโต้การขัดขืนดังกล่าว เจ้าพนักงานตำรวจไม่มีหน้าที่ที่จะต้องล่าถอยหลบหนีการใช้กำลังที่เพิ่มขึ้นของผู้ต้องสงสัย และถ้าการใช้กำลังดังกล่าวของผู้ต้องสงสัยนำไปสู่จุดที่ผู้ต้องสงสัยอาจทำให้เจ้าพนักงานตำรวจถึงแก่ความตายหรือได้รับบาดเจ็บสาหัส เจ้าพนักงานตำรวจอาจใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อดำรงความสามารถในการควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยได้¹⁴

อย่างไรก็ดี ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดมาตรฐานสำหรับการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายไว้ในคดีต่างๆ ที่สำคัญคือ คดี Tennessee v. Garner ,471 U.S. 1, 105 S. Ct. 1694, 85 L. Ed. 2d 1 (1985) ศาลได้วางหลักไว้ว่า เพื่อป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดอาญาร้ายแรง การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายไม่อาจนำมาใช้ ถ้าไม่จำเป็นที่จะต้องป้องกันการหลบหนีและเจ้าหน้าที่มีเหตุอันควรเชื่อว่าการต่อสู้ขัดขืนมีท่าทีคุกคามที่อาจทำให้เจ้าหน้าที่หรือผู้อื่นได้รับอันตรายถึงแก่ความตายหรือได้รับบาดเจ็บสาหัส คดี Graham v. Connor 109 S. t. (1989) วางหลักว่า ข้อกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ผู้บังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายได้ใช้กำลังเกินขอบเขต (ไม่ว่าจะเป็นการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายหรือไม่) ควรได้รับการพิจารณาภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่สี่ (The Fourth Amendment) และ

¹³ Deadly Force – Further Readings. American Law Encyclopedia Vol 3 [Online]. Available from : <http://law.jrank.org/pages/5981/Deadly-Force.html> [2008, Jan 12]

¹⁴ Justification: Law Enforcement - Use Of Deadly Force In Connection With An Arrest. Crime and Justice Vol 2[Online]. Available from: <http://law.jrank.org/pages/1453/Justification-Law-Enforcement-Use-deadly-force-in-connection-with-an-arrest.html>[2008, Jan 12]

มาตรฐาน "ความมีเหตุอันสมควร" (reasonableness standard) เจตนาที่เป็นอัตวิสัยของเจ้าหน้าที่ที่ไม่มีผลต่อการพิจารณาว่าการจับไม่เหมาะสมภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่สี่หรือไม่ ความมีเหตุอันสมควรของการใช้กำลังดังกล่าวต้องถูกตัดสินจากทัศนะของวิญญูชนที่อยู่ในวิสัยและพฤติการณ์เช่นนั้น และในคดี Forrest v. Richardson 122 F. 13d 416 (9th cir. 1997) ได้กำหนดไว้ว่า บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่สี่ (The Fourth Amendment) มิได้เรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่บังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายทดลองใช้วิธีการอื่นจนหมดก่อนที่จะมีการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย เมื่อใดก็ตามที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องสงสัยได้กระทำความผิดที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่กายอย่างร้ายแรงมา การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายอาจถูกนำมาใช้หากจำเป็นต้องป้องกันการหลบหนี และหากเป็นไปได้ควรมีการแจ้งเตือนก่อน

ด้วยเหตุนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนและป้องกันให้การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าหน้าที่ชอบด้วยกฎหมาย หน่วยงานตำรวจหรือหน่วยงานอื่นที่มีอำนาจในการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายก็จะกำหนดแนวทางปฏิบัติไว้ให้เจ้าหน้าที่ในสังกัดของตนถือปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น Bakersfield Police Department ของ City of Bakersfield มลรัฐ California ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายโดยเจ้าพนักงานตำรวจในสังกัดของตนไว้เพื่อช่วยเจ้าพนักงานตำรวจในการตัดสินใจเมื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่มีความเป็นไปได้ว่าอาจจะมีการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายที่ซึ่งการกระทำเกี่ยวกับความเป็นความตายหรือถึงจุดวิกฤตและมีเวลาเพียงเล็กน้อยในการพิจารณาหรือไตร่ตรองเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เผชิญหน้าอยู่ หากเจ้าพนักงานตำรวจถูกบังคับหรือถูกผลักดันให้ดำเนินการนอกเหนือจากแนวทางปฏิบัติที่วางไว้ เจ้าพนักงานตำรวจก็จะต้องพิสูจน์ว่าการกระทำของตนตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสามารถอธิบายได้อย่างสมเหตุสมผลของสถานการณ์และข้อเท็จจริงที่ทำให้จำต้องมีการกระทำความดังกล่าว โดยมีแนวทางปฏิบัติดังนี้¹⁵

เจ้าพนักงานตำรวจอาจใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายโดยชอบด้วยกฎหมายเมื่อปรากฏว่ามีเหตุจำเป็นอันสมควรเหมาะสมที่จะ

¹⁵ W.R. Rector. General Order of the Bakersfield police Department : Deadly Force[Online]. Available from : http://www.bakersfieldcity.us/police/Administration/use_of_force_manual/pdfs/deadly_force.pdf[2006, Dec 19]

ก. ปกป้องตนเองหรือผู้อื่นจากความตายหรือการบาดเจ็บสาหัส หรือ
 ข. ป้องกันการกระทำความผิดซึ่งคุกคามหรืออาจก่อให้เกิดความตายหรือการบาดเจ็บสาหัส หรือ

ค. จับผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดอาญาร้ายแรงที่กำลังหลบหนีเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจมีเหตุอันสมควรเชื่อว่าการกระทำความผิดอาญาร้ายแรงดังกล่าวก่อให้เกิดความตายหรือการบาดเจ็บสาหัส และการหลบหนีของบุคคลดังกล่าวอาจมีท่าทีที่อาจก่อให้เกิดความตายหรือการบาดเจ็บสาหัสต่อเจ้าพนักงานตำรวจหรือบุคคลอื่น

หากเป็นไปได้และการดำเนินการไม่เป็นการเพิ่มความอันตรายแก่เจ้าพนักงานตำรวจหรือบุคคลอื่น การแจ้งเตือนด้วยวาจาให้ผู้ต้องสงสัยยอมมอบตัวต่อเจ้าพนักงานตำรวจและการเตือนว่าจะมีการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายควรจะทำก่อนมีการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย

เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้มาตรการการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย ก็เป็นธรรมดาที่อาจมีการตายเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ การพิสูจน์ความบริสุทธิ์หรือความผิดสำหรับการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายต้องถูกจำกัดอยู่บนข้อเท็จจริงและสภาวะแวดล้อมที่อยู่ในความรับรู้และความเข้าใจของเจ้าพนักงานตำรวจในเวลาที่ตนจำต้องใช้กำลังดังกล่าว ข้อเท็จจริงที่อยู่นอกเหนือความรู้ของเจ้าพนักงานตำรวจไม่สามารถถูกใช้ในการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจดังกล่าว

ดังนั้น เมื่อมีการตายเกิดขึ้นก็ต้องมีกระบวนการชั้นสูตรพลิกศพและกระบวนการสอบสวนเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายต่อไป

4.4.2 อำนาจและบทบาทในการชันสูตรพลิกศพ

ก. ภาพรวมการชันสูตรพลิกศพในสหรัฐอเมริกาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
 (Overview of the medico legal death investigation system in the United States)¹⁶

¹⁶ แสง บุญเฉลิมวิภาส และคณะ. รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการชันสูตรพลิกศพในประเทศไทย[Online]. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, กรกฎาคม 2547. แหล่งที่มา <http://www.oja.go.th/research> [25 กันยายน 2550]

(1) ภาพรวมทั่วไปของระบบการชันสูตรพลิกศพ (Overview of the two systems)

ระบบการชันสูตรพลิกศพจะครอบคลุมตั้งแต่การชันสูตรพลิกศพจนถึงการออกมรณบัตร (Death Certification) รับผิดชอบต่อเหตุและพฤติการณ์ของการตายในลักษณะการตายประเภทการตายผิดธรรมชาติและการตายที่ยังไม่สามารถอธิบายได้ (Unnatural and unexplained deaths) ซึ่งรวมถึงการฆาตกรรม อัดวินิบาตกรรม การทำให้ผู้อื่นตายโดยไม่เจตนา การตายที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดตลอดจนการตายใดๆที่มีลักษณะเป็นการตายโดยกะทันหันหรือไม่คาดคิด (sudden or unexpected deaths) ในแต่ละปีสหรัฐอเมริกาจะมีคนตายประมาณ 2.4 ล้านคนในจำนวนนี้ประมาณ 20% (ประมาณ 450,000 ศพ) จะได้รับการผ่าศพตรวจโดย medical examiner และโคโรเนอร์ (coroner) งานการชันสูตรพลิกศพมีความสำคัญต่อสังคมอย่างยิ่งทั้งในด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (criminal justice) การชันสูตรพลิกศพจะรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อมัดแน่นผู้กระทำผิดและปกป้องผู้บริสุทธิ์ งานการชันสูตรพลิกศพยังมีความสำคัญต่อสังคมในด้านกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง (civil litigation) เช่น คดีฟ้องร้องแพทย์หรือโรงพยาบาลในข้อหาประมาทเลินเล่อ (Malpractice) หรือคดีฟ้องร้องบริษัทประกันภัย การชันสูตรพลิกศพยังมีความสำคัญต่อสังคมในด้านงานบริการและงานวิจัยทางสาธารณสุข รวมถึงงานเฝ้าระวัง ระบาดวิทยา เวชกรรมป้องกันที่ไม่เพียงป้องกันและควบคุมการบาดเจ็บแต่ยังครอบคลุมภารกิจด้านการป้องกันการฆ่าตัวตาย การทำร้ายร่างกาย หรือการใช้สารเสพติด โดยเฉพาะปัจจุบันการชันสูตรพลิกศพยังมีความสำคัญต่อสังคมในด้านการประเมินคุณภาพการให้บริการสาธารณสุขและการช่วยงานระดับชาติต่อปฏิบัติการต่อต้านการก่อการร้ายด้วยอาวุธชีวภาพ การชันสูตรพลิกศพทั้งสองระบบแตกต่างกันอย่างมากตั้งแต่การฝึกอบรม ความชำนาญ โครงสร้างอำนาจการบริหารทั้งระดับรัฐและระดับท้องถิ่นที่อยู่เบื้องหลัง medical examiner เป็นแพทย์อาจเป็นพยาธิแพทย์ หรือเป็นนิติพยาธิแพทย์ซึ่งเขตอำนาจ (jurisdiction) ครอบคลุมมากกว่าเคาน์ตี (county), มากกว่า district หรือมากกว่ารัฐ (state) medical examiners จะนำความรู้และความชำนาญทางการแพทย์มาประมวลใช้ร่วมกับข้อมูลจากประวัติผู้ตายและการตรวจศพ ส่วนโคโรเนอร์เป็นเจ้าของหน้าที่ที่มาจากทางเลือกตั้งหรือมาจากการแต่งตั้ง โดยทั่วไปจะทำหน้าที่อยู่เฉพาะในเขตอำนาจเดียว (single county) และไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นแพทย์หรือเข้ารับการอบรมทางการแพทย์

(2) รูปแบบการกระจายของระบบโคโรเนอร์และ medical examiner ในปัจจุบัน (Current Distribution of Coroner and Medical Examiner Systems)

ในสหรัฐอเมริกาปัจจุบันมีอยู่ 11 รัฐที่ใช้ระบบโคโรเนอร์เพียงอย่างเดียว (หมายถึง แต่ละ county ในรัฐเหล่านั้นให้บริการโดยโคโรเนอร์) อีก 22 รัฐใช้ระบบ medical examiner และ 18 รัฐที่เหลือใช้ระบบผสม (หมายถึง บาง county ในรัฐเหล่านี้ให้บริการโดยโคโรเนอร์ บาง county ให้บริการโดย medical examiner และบาง county ให้บริการโดยระบบ hybrid หรือระบบส่งต่อ คือ โคโรเนอร์จะส่งศพต่อให้ medical examiner เพื่อผ่าศพชันสูตร หากประมาณการโดยอิงตามจำนวนประชากรของสหรัฐอเมริกา จะพบว่าครึ่งหนึ่งจะได้รับบริการจากโคโรเนอร์และอีกครึ่งหนึ่งโดย medical examiner และพบว่าการชันสูตรพลิกศพส่วนใหญ่สามารถจัดการได้ในระดับ county ทั้งนี้ในสหรัฐอเมริกามี county จำนวน 3,137 แห่งและมีเขตอำนาจการไต่สวนการชันสูตรพลิกศพ (death investigation jurisdictions) จำนวน 2,185 เขต

ข. ระบบแพทย์สอบสวน

ระบบการชันสูตรพลิกศพส่วนใหญ่ของประเทศสหรัฐอเมริกา คือ ระบบแพทย์¹⁷ แพทย์มีอำนาจเต็ม กล่าวคือ มีอำนาจทั้งการสอบสวนพยานบุคคล และการผ่าศพตรวจด้วยตนเอง แพทย์ที่ทำหน้าที่นี้เรียกว่า แพทย์สอบสวน (Medical examiner)

ระบบแพทย์สอบสวนในสหรัฐอเมริกามีความเป็นมาดังนี้

ในปี ค.ศ. 1877 มลรัฐแมสซาชูเซตส์ได้จัดตั้งระบบแพทย์สอบสวนขึ้นมาแทนโคโรเนอร์ที่มีอยู่เดิม โดยให้แพทย์สอบสวนทำหน้าที่คล้ายโคโรเนอร์ คือ สืบสวนสอบสวนการตายที่เกิดจากการบาดเจ็บต่างๆ แต่ไม่มีอำนาจในการผ่าศพหรือสั่งให้ผ่าศพ การสั่งให้ผ่าศพเป็นอำนาจของพนักงานอัยการ¹⁸

ต่อมาในปี ค.ศ. 1915 เมื่อนิวยอร์กได้ตั้งคณะกรรมการสอบสวนการปฏิบัติงานของโคโรเนอร์ ซึ่งสำนักงานโคโรเนอร์ตนิวยอร์กขณะนั้นมีปัญหาปรากฏในสื่อมวลชนทั่วไปว่า อิทธิพลทางการเมืองเข้าไปครอบงำมีการฉ้อราษฎร์บังหลวง ทำให้งานของโคโรเนอร์ไม่โปร่งใสและไม่เป็นกลาง คณะกรรมการสอบสวนได้เสนอให้มีการยุบเลิกระบบโคโรเนอร์เสีย แล้วให้

¹⁷ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, แนวทางการพัฒนางานนิติเวชในกระบวนการยุติธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2543), หน้า 106-107.

¹⁸ Wade S A Forensic Pathology – A Different Perspective : Investigative Medicolegal Systems in the United States. Med. Law 1994 ; 13 : pp.519-530.

ระบบแพทย์สอบสวนเข้ามาแทน ดังนั้น ในวันที่ 1 มกราคม 1918¹⁹ เมืองนิวยอร์กจึงได้สถาปนาระบบแพทย์สอบสวนขึ้น โดยให้แพทย์สอบสวนมีอำนาจผ่าศพตรวจหรือสั่งให้มีการผ่าศพตรวจได้ด้วย นับได้ว่าเป็นระบบแพทย์สอบสวนที่สมบูรณ์เป็นแห่งแรกของโลก

ปัจจุบันระบบแพทย์สอบสวนใช้อยู่ในสหรัฐอเมริกา 40 รัฐ ในจำนวนนี้ 39 รัฐกฎหมายกำหนดให้แพทย์สอบสวนต้องได้ปริญญาแพทยศาสตร์ ทั้ง 40 รัฐ ใช้ระบบแต่งตั้งแพทย์สอบสวน ซึ่งมีกำหนดวาระไว้แน่นอน 1-10 ปี ใน 12 รัฐ ส่วนอีก 28 รัฐ ไม่กำหนดวาระการดำรงตำแหน่ง ร้อยละ 35 ของประชากรสหรัฐอเมริกาปัจจุบันอยู่ภายใต้ระบบแพทย์สอบสวน ส่วนร้อยละ 50 อยู่ในระบบผสม

สำนักงานแพทย์สอบสวนเป็นหน่วยงานอิสระที่ขึ้นตรงต่อนายกเทศมนตรี คณะกรรมการอำเภอ (County commissioner) ผู้ว่าการรัฐ หรือคณะกรรมการนิติเวชของรัฐ (Board of Medical Legal Investigations) แล้วแต่กรณี สำนักงานประกอบด้วย หัวหน้าแพทย์สอบสวน(Chief medical examiner) ซึ่งส่วนมากเป็นแพทย์ผู้ชำนาญทางนิติพยาธิวิทยา (Forensic pathologist) และบุคลากรอื่น ซึ่งอาจจะมีรองหัวหน้าและแพทย์สอบสวนผู้ช่วยอีกหลายคนรวมทั้งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการในห้องปฏิบัติการต่างๆของสำนักงานซึ่งมีหลายหน่วย ห้องปฏิบัติการพยาธิวิทยา พิษวิทยา และเจ้าหน้าที่ธุรการอื่นๆ ตามความจำเป็น และที่สำคัญยังมีเจ้าหน้าที่สอบสวน(Investigators) ซึ่งส่วนมากได้รับการฝึกอบรมมาเป็นอย่างดี และจบการศึกษาปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ทำหน้าที่ภายใต้คำแนะนำของแพทย์สอบสวนในการสอบสวน พยาน ตรวจสถานที่เกิดเหตุ เป็นต้น เจ้าหน้าที่สอบสวนเหล่านี้จะเป็นผู้หาข้อมูลต่างๆ และทำรายงานให้แพทย์ ขณะเดียวกันรายงานจากพนักงานสอบสวนฝ่ายกระบวนการยุติธรรม (ตำรวจ) ก็ต้องมายังแพทย์สอบสวนด้วย

งานบริการของสำนักงานแพทย์สอบสวน นอกจากส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ เป็นพยานผู้เชี่ยวชาญให้พนักงานตำรวจและพนักงานอัยการแล้วยังให้ข้อมูลต่อหน่วยงานอื่นอีกมากมาย เช่น หน่วยบริการเด็กและครอบครัว (Department of Children and Family Service) กรณีเด็กถูกทารุณ หน่วยยาเสพติด คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค คณะกรรมการสุขภาพ มหาวิทยาลัยต่างๆ มากมายในการผ่าศพตรวจชันสูตร ที่สำนักงานแพทย์สอบสวนนั้น ผู้แทนสื่อมวลชนอาจได้รับอนุญาตให้เข้าไปรายงานข่าวสู่ประชาชนได้ในลักษณะ

¹⁹ The New York Medical Examiner's Office-Development and Activities 1918-1978.INFORM 1982 : 14: No.4.

ข่าวสารมิใช่ในลักษณะสร้างกระแสอารมณ์ร่วม (Reporting to inform public rather than sensation)

4.4.3 อำนาจและบทบาทในการสอบสวนคดี

ในประเทศสหรัฐอเมริกา อัยการเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจที่สำคัญในกระบวนการดำเนินคดีอาญา แรงผลักดันในการเริ่มการสอบสวนคดีอาญาโดยปกติจะออกมาจากเอกชนผู้ร้องทุกข์ และเป็นธรรมดาที่ตำรวจจะดำเนินการสอบสวนเป็นส่วนใหญ่ แต่การตัดสินใจว่าจะฟ้องร้องดำเนินคดีผู้ต้องสงสัยหรือไม่ ดำเนินคดีในข้อหาใด และมาตรการบังคับใดที่จะถูกใช้ กระทำโดยอัยการ²⁰

เมื่อมีการกระทำผิดอาญาขึ้น ผู้ต้องหาจะถูกดำเนินคดีภายใต้อำนาจของรัฐ โดยอัยการเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้องก่อนนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล อัยการของสหรัฐอเมริกาสามารถที่จะเริ่มสอบสวนคดีอาญาและให้ตำรวจดำเนินการสอบสวนคดีต่อไปได้หรือจะดำเนินการสอบสวนด้วยตนเองก็ได้ นอกจากนี้อัยการมีอำนาจที่จะสอบสวนเพิ่มเติมจากที่พนักงานสอบสวนได้ดำเนินการไว้ได้เอง โดยอัยการในสหรัฐอเมริกาจะมีบทบาทในการควบคุมพนักงานสอบสวนอย่างใกล้ชิด เพราะอัยการสามารถร่วมอยู่ในการสอบสวนและอาจร่วมทำการสอบสวนพร้อมกับเจ้าพนักงานตำรวจด้วย ในทางปฏิบัติหากคดีเรื่องใดที่คำรับสารภาพหรือคำรับของผู้ต้องหาจะมีผลสำคัญในอันที่จะทำให้คดีนั้นสำเร็จลุล่วงไปโดยรวดเร็ว อัยการมักจะมีส่วนร่วมในการสอบสวนอยู่ด้วยเสมอ ปกติแล้วเจ้าพนักงานตำรวจจะเป็นผู้แจ้งให้อัยการทราบถึงคดีสำคัญๆ ที่เกิดขึ้น และอัยการซึ่งในบางท้องถิ่นปฏิบัติหน้าที่อยู่ตลอด 24 ชั่วโมง จะมาร่วมสอบสวนด้วยในเวลาไม่นานนักหลังจากที่ผู้ต้องหาถูกจับ²¹

ตัวอย่างเช่นใน County of Burlington มลรัฐ New Jersey อัยการของเคาต์ตีี้จะรับผิดชอบกระบวนการดำเนินคดีอาญาขึ้นก่อนฟ้องคดีทั้งหมด โดยตำรวจท้องถิ่นรวมถึงนักสืบ

²⁰ Thomas Weigend. Prosecution : Comparative Aspects – Who Prosecutes ? , Criminal Investigation And The Prosecutor , The Decision To Prosecute, Bibliography[Online]. Available from : <http://law.jrank.org/pages/1857/Prosecution-Comparative-Aspect.html>[2006, Dec 19]

²¹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, "การควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวนตัวอย่างของสหรัฐอเมริกา," วารสารนิติศาสตร์ 9 (2521): 8.

ของสำนักงานอัยการมีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการในการสืบสวนและการสอบสวนการกระทำความผิดอาญาที่เกิดขึ้นในเขตเคาต์ตี้ เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นตำรวจท้องถิ่นจะทำการสอบสวนคดีบ่อยครั้งที่กระทำโดยอาศัยความช่วยเหลือของนักสืบที่ถูกจ้างโดยสำนักงานอัยการประจำเคาต์ตี้ ตำรวจจะใช้วิธีการในการสอบสวนที่หลากหลายเพื่อพิจารณาว่าความผิดใดเกิดขึ้นและใครเป็นผู้กระทำความผิด วิธีการสอบสวนรวมถึงการสอบปากคำพยาน การปิดกั้นและตรวจสถานที่เกิดเหตุ ถ่ายภาพ รวมทั้งการเก็บรวบรวมพยานหลักฐาน เมื่อมีการรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้ว ตำรวจท้องถิ่นจะนำเสนอพยานหลักฐานต่อผู้พิพากษา โดยผู้พิพากษาจะตัดสินใจว่าจะออกหมายจับผู้ต้องสงสัยหรือไม่ หากมีเหตุอันสมควร ผู้พิพากษาก็จะออกหมายจับ และผู้ต้องสงสัยจะถูกจับกุมต่อไป รายงานการสอบสวนคดีรวมถึงหมายอาญาจะถูกส่งไปยังอัยการเพื่อตรวจสอบการกระทำความผิดอาญาที่ร้ายแรงจะถูกส่งตรงไปยังคณะลูกขุนใหญ่ (The Grand jury) คณะลูกขุนใหญ่ประกอบด้วยพลเมืองของเคาต์ตี้จำนวน 23 คน คณะลูกขุนใหญ่จะประชุมกันหนึ่งครั้งต่อสัปดาห์เป็นระยะเวลา 16 สัปดาห์ คณะลูกขุนใหญ่จะรับฟังพยานหลักฐานซึ่งนำเสนอโดยอัยการและพยานบุคคลรวมถึงนักสืบที่ทำการสืบสวนคดี โดยจะไม่มีจำเลยหรือทนายจำเลยอยู่ร่วมในการรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าว หลังจากรับฟังพยานหลักฐานแล้ว ลูกขุนต้องตัดสินใจว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะเชื่อว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด หากลูกขุนอย่างน้อย 12 คน จาก 23 คน เชื่อว่ามีพยานหลักฐานที่เพียงพอ คณะลูกขุนก็จะออกคำสั่งอนุญาตให้ฟ้องคดี (an indictment) โดยคำสั่งอนุญาตให้ฟ้องคดีดังกล่าวจะถูกยื่นต่อศาล และจะมีการพิจารณาคดีในชั้นศาลต่อไป โดยอัยการมีหน้าที่พิสูจน์ว่าจำเลยมีความผิดจริงในการพิจารณาคดีด้วยระบบลูกขุน²²

อำนาจในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องเป็นอำนาจของพนักงานอัยการเท่านั้น แต่การที่พนักงานอัยการจะสั่งฟ้องผู้หนึ่งผู้ใดในคดีอาญา พนักงานอัยการจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะลูกขุนใหญ่ (grand jury) ในรูปของ indictment ซึ่งหมายถึงคำสั่งอนุญาตให้ฟ้องคดีโดยคณะลูกขุนใหญ่ หรือมิฉะนั้นพนักงานอัยการต้องนำคดีไปให้ศาลแขวง (Magistrate's Court) ทำการไต่สวนเบื้องต้นเพื่อให้ผู้พิพากษามีคำสั่งว่าคดีมีมูลที่จะฟ้องร้อง (probable cause) พนักงาน

²² Robert D. bernardi. *Criminal Justice System : Anatomy of a Prosecution*[Online]. Available from : [http://www.co.burlington.nj.us/departments/prosecutor/media/crs/Prosecutor's Office - Criminal Justice system.htm](http://www.co.burlington.nj.us/departments/prosecutor/media/crs/Prosecutor's%20Office%20-%20Criminal%20Justice%20system.htm) [2006, Dec 19]

อัยการจึงจะทำคำฟ้องในรูปของ information การที่พนักงานอัยการจะฟ้องในรูปของ indictment หรือในรูปของ information นี้แตกต่างกันไปโดยผลของกฎหมายรัฐบาลกลางและกฎหมายมลรัฐ เช่น กฎหมายของรัฐบาลกลางกำหนดไว้ว่า ผู้ต้องหาคดีอาญาในความผิดร้ายแรง (felony) มีสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญว่าการฟ้องร้องจะต้องผ่านการพิจารณาของคณะลูกขุนใหญ่ ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะสละสิทธินี้ เว้นแต่ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ผู้ต้องหาจะสละสิทธิไม่ได้ ซึ่งหมายความว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต พนักงานอัยการจะฟ้องร้องต่อศาลได้ในรูปของ indictment เท่านั้น กฎหมายของมลรัฐต่างๆ จะแตกต่างกันไป ส่วนใหญ่แล้วมีความคล้ายคลึงกับกฎหมายของรัฐบาลกลาง แต่ค่อนข้างจะให้อิสระแก่พนักงานอัยการในการที่จะเลือกวิธีการฟ้องโดย indictment หรือ information ก็ได้²³

อย่างไรก็ดี เมื่อคดีมาถึงพนักงานอัยการ มิได้หมายความว่าพนักงานอัยการจะต้องนำคดีไปขอ indictment จากคณะลูกขุนใหญ่ หรือจะต้องนำคดีไปไต่สวนเบื้องต้น (preliminary hearing) จากศาล magistrate เสมอไป ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าคดีนั้นไม่มีพยานหลักฐานที่จะสนับสนุนให้ฟ้องร้อง พนักงานอัยการมีสิทธิร้องต่อศาลขอให้ปล่อยผู้ต้องหาไป grand jury indictment และ preliminary hearing จึงเป็นเพียงมาตรการที่กฎหมายกำหนดขึ้นเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญาว่าคดีที่เขาจะถูกฟ้องร้องนั้น จะต้องมีความพยานหลักฐานสนับสนุนให้เห็นถึงมูลคดีพอสมควร (probable cause)²⁴

ดังนั้น โดยทั่วไปในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย ตามกฎหมายของแต่ละมลรัฐ อัยการที่มีเขตอำนาจในแต่ละท้องที่มักจะมีทางเลือกใหญ่สองทางในการดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้นั้น ประการแรกคือนำเสนอข้อเท็จจริงต่อคณะลูกขุนใหญ่

²³ พรเพชร วิชิตชลชัย, "การชี้สองสถานหรือการสอบคำให้การจำเลยในคดีอาญา (Arraignment) ตามหลักกฎหมายอเมริกัน," สรุปคำบรรยายพิเศษ เรื่อง The O.J. Simpson Trial and Its Impacts on the American Criminal Justice โดย Professor Lawrence Friedman จาก Stanford Law School ณ ห้องประชุม ชั้น 11 อาคารสำนักงานอัยการสูงสุด ถนนรัชดาภิเษก เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2539, หน้า 37-38. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

²⁴ พรเพชร วิชิตชลชัย, "การชี้สองสถานหรือการสอบคำให้การจำเลยในคดีอาญา (Arraignment) ตามหลักกฎหมายอเมริกัน," สรุปคำบรรยายพิเศษ เรื่อง The O.J. Simpson Trial and Its Impacts on the American Criminal Justice โดย Professor Lawrence Friedman จาก Stanford Law School , หน้า 38. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

และหลังจากมีการเสนอพยานหลักฐานดังกล่าว คณะลูกขุนใหญ่ก็อาจออกคำสั่งอนุญาตให้ฟ้องคดีหรือไม่ออกคำสั่งอนุญาตให้ฟ้องคดีต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือประการที่สอง อัยการอาจทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจพ้นจากความรับผิดชอบทางอาญานบนมูลฐานของการสอบสวนเมื่อได้ตรวจสอบรายงานการสอบสวนแล้วเชื่อมั่นว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายมีอำนาจที่จะกระทำได้โดยชอบด้วยกฎหมายจึงปฏิเสธที่จะนำเสนอเรื่องต่อคณะลูกขุนใหญ่ และในกรณีดังกล่าว อัยการจะเผยแพร่คำวินิจฉัยของตนต่อสาธารณะ²⁵

4.5 แนวความคิดที่ได้จากการศึกษาถึงบทบาทของพนักงานอัยการในคดีวิสามัญฆาตกรรมในระบบต่างๆ

การศึกษาระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมันและฝรั่งเศสพบว่า อัยการของทั้งสองประเทศมีบทบาทนำในกระบวนการสอบสวนคดีต่างๆ ฐานะและบทบาทอย่างเป็นทางการของพนักงานอัยการขึ้นอยู่กับว่าพนักงานอัยการจะต้องแบ่งบทบาทดังกล่าวกับผู้พิพากษาที่เข้ามาในกระบวนการสอบสวนด้วยหรือไม่ เช่น ผู้พิพากษาศาลใต้สวนของประเทศฝรั่งเศสซึ่งมีอำนาจที่จะดำเนินกระบวนการสอบสวนก่อนการฟ้องร้องคดีในบางกรณี แต่อย่างไรก็ดี พนักงานอัยการก็มีความรับผิดชอบสำหรับการสอบสวนทั้งหมด และโดยทั่วไปพนักงานอัยการก็จะมอบอำนาจการปฏิบัติงานประจำให้แก่ตำรวจ เป็นผลให้ในทางข้อเท็จจริงตำรวจยังคงเป็นผู้ดำเนินการส่วนใหญ่ของการสอบสวนคดีอาญา²⁶

ส่วนอัยการในประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีบทบาทนำในกระบวนการสอบสวนคดีอาญาทั่วไปเช่นเดียวกัน โดยมีอำนาจควบคุมการสอบสวนคดีอาญาและเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนคดีของตำรวจได้ นอกจากนี้ในการดำเนินคดีอาญาร้ายแรงในแต่ละมลรัฐก็มักจะกำหนดให้มีการนำเสนอพยานหลักฐานผ่านคณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jury) ว่ามีพยานหลักฐาน

²⁵ Hardy Myer. When Duty and Life Collide: Comprehensive Approaches to Peace Officer Use of deadly force[Online]. Department of Justice, State of Oregon (Distributor), Issued March 22, 2005. Available from : <http://www.doj.state.or.us/pdf/deadlyforce.pdf>[2008, Jan 18]

²⁶ Thomas Weigend. Prosecution : Comparative Aspects – Criminal Investigation And The Prosecutor [Online]. Available from : <http://www.law.jrank.org/pages/1854/Prosecution-Comparative-Aspects-Criminal-investigation-prosecutor.html> [2006, Dec 19]

เพียงพอที่จะดำเนินคดีกับผู้ต้องหาต่อไปหรือไม่ จะเห็นได้ว่าระบบการสอบสวนคดีอาญาของประเทศที่ได้ทำการศึกษาดังกล่าว องค์การตำรวจไม่มีอำนาจเด็ดขาดในการสอบสวนคดีอาญา ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่แน่ใจในหมู่ประชาชนและอาจเกิดการบิดเบือนการใช้อำนาจหรือใช้อำนาจโดยมิชอบได้ ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศต่างๆ จึงกำหนดกลไกที่จะให้องค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจกัน (check & balance) ระหว่างองค์กร นอกเหนือจากการตรวจสอบหรือควบคุมกันเองภายในองค์กรซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องทำอยู่แล้ว²⁷ ด้วยเหตุนี้ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในประเทศดังกล่าวจึงไม่จำเป็นต้องกำหนดกระบวนการสอบสวนคดีอาญาทั่วไปที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นผู้ต้องหาเป็นพิเศษให้แตกต่างไปจากกระบวนการสอบสวนคดีอาญาตามปกติ เนื่องจากกระบวนการสอบสวนมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจกันอยู่แล้ว โดยไม่ต้องวิตกว่าตำรวจจะใช้อำนาจในการสอบสวนช่วยเหลือตำรวจด้วยกันที่เป็นผู้ต้องหาในคดีฆาตกรรม อันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ และในทางกลับกันตำรวจที่เป็นผู้ต้องหา ก็จะได้รับการพิสูจน์ความบริสุทธิ์อย่างไว้ใจได้

ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยนั้น การสอบสวนอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าพนักงานตำรวจ ส่วนพนักงานอัยการมีอำนาจที่จำกัดเฉพาะการสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไป ตามมาตรา 143 วรรคสอง (ก) และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 69 และข้อ 70 จุดเด่นของระบบการสอบสวนของไทยคือมีการแบ่งแยกภารกิจอย่างชัดเจน กล่าวคือ พนักงานสอบสวนมีอำนาจสืบสวนและสืบสวน ส่วนอัยการมีหน้าที่พิจารณาสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนส่งมาและพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดี และจากลักษณะดังกล่าวเป็นผลให้พนักงานอัยการต้องรับผลการสอบสวนที่ส่งมายังตน และขึ้นอยู่กับความพยายามขวนขวายของพนักงานสอบสวนที่จะทำการสอบสวนเพิ่มเติมในประเด็นที่พนักงานอัยการเห็นว่าจำเป็นสำหรับการสั่งคดี ซึ่งระบบการสอบสวนของประเทศ

²⁷ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, "ความโปร่งใส และการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540," เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง กระบวนการยุติธรรมกับการสร้างความโปร่งใสและระบบการตรวจสอบตามแนวทางในรัฐธรรมนูญใหม่ เสนอที่โรงแรมแชงกรีล่า กรุงเทพมหานคร 23 กันยายน 2541. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

ภาคพื้นยุโรปหลีกเลี่ยงปัญหานี้โดยกำหนดบทบาทให้พนักงานอัยการมีบทบาทดำเนินการหรือ
 ชี้้นำการสอบสวนไม่ว่าโดยการสั่งการหรือตรวจสอบการกระทำของตำรวจ และกฎหมายวาง
 บทบาทของตำรวจในกระบวนการสอบสวนโดยให้ตำรวจเป็นผู้ช่วยของพนักงานอัยการ
 (ตัวอย่างเช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 41-2 ประมวลกฎหมาย
 วิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 161) ด้วยเหตุนี้ ตำรวจจึงมีหน้าที่ดำเนินการการกระทำ
 ที่เกี่ยวกับการสอบสวนตามความต้องการของพนักงานอัยการให้ลุล่วง การควบคุมตำรวจของ
 พนักงานอัยการจะเป็นหลักประกันการปฏิบัติตามกฎหมายของตำรวจในกระบวนการสอบสวน

อย่างไรก็ดี คงต้องยอมรับความจริงที่ว่าพนักงานอัยการไม่อาจดำเนินการ
 สอบสวนคดีอาญาเองได้ทุกคดี เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านจำนวนบุคลากร บทบาทของพนักงาน
 อัยการของประเทศไทยในกระบวนการสอบสวนคดีอาญาทั่วไปควรเป็นเพียงการดูแลและ
 ตรวจสอบการปฏิบัติงานสอบสวนของตำรวจตั้งแต่ต้น เช่น ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงาน
 อัยการทราบเมื่อตนได้รับแจ้งเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญา ซึ่งพนักงานอัยการมีอำนาจให้
 คำแนะนำเฉพาะหรือคำแนะนำทั่วไปในการดำเนินการสอบสวนต่อไปของพนักงานสอบสวน และ
 มีอำนาจทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนในกรณี queเห็นว่ามีจำเป็น ส่วนในคดีวิสามัญ
 ฆาตกรรมและคดีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานซึ่งปฏิบัติราชการตามหน้าที่อัน
 เป็นกรณีเรื่องเดียวกันจะเกิดขึ้นไม่มากนัก แต่เป็นที่สนใจแก่ประชาชนมากกว่าคดีปกติ จึงควร
 กำหนดให้พนักงานอัยการเข้ามาควบคุมหรือทำการสอบสวนโดยตรงได้เช่นเดียวกับอัยการใน
 ต่างประเทศ